

ЮРІЙ СОРОКА

ЖУЛЯ ДЛЯ ВОВКУЛАКИ

НОТАТКИ СЕМЕНА ПАЛИВОДИ



Ретророман

Юрій Сорока

Куля для вовкулаки

«Фолио»

2018

УДК 821.161.2

Сорока Ю. В.

Куля для вовкулаки / Ю. В. Сорока — «Фолио»,
2018 — (Ретророман)

ISBN 978-966-03-7113-2

Дивні речі віднедавна відбуваються на околицях тихого подільського Меджибожа. Вихідці з розпечених глибин пекла все частіше з'являються поряд з переляканими мешканцями міста і збирають свій кривавий врожай. Хто вони, ці породження нічного мороку? Для яких цілей тримають у жаху фортецю і фільварки? Відповіді на ці питання надто складні, щоб хтось ризикнув відшукати їх... Хіба що цей «хтось» — безстрашний фехтувальник, колишній курінний отаман Запорізької Січі, приватний детектив і просто непересічна людина — Семен Ольховський-Паливода. А коли за справу береться він — істина мусить бути встановлена. Хоча легко пану Семену і його вірному зброєносцю Микиті не буде. Про їхні пригоди, перемоги і поразки розповідається у першому романі з серії «Нотатки Семена Паливоди» «Куля для вовкулаки».

УДК 821.161.2

ISBN 978-966-03-7113-2

© Сорока Ю. В., 2018

© Фолио, 2018

Содержание

Вступ	5
Розділ I	7
Розділ II	13
Розділ III	19
Розділ IV	24
Розділ V	27
Розділ VI	30
Розділ VII	39
Розділ VIII	43
Розділ IX	46
Конец ознакомительного фрагмента.	47

Юрій Сорока

Куля для вовкулаки

Нотатки Семена Паливоди

Вступ



Життя до біса цікава річ. І немає жодного сенсу сперечатися з таким твердженням. Хоча би з тієї причини, що подібне визнає людина, яка надто довго затрималась у нашому недосконалому світі. Парадокс – світ недосконалий, але життя дуже цікава річ. І розуміння цього факту не полишає, навіть коли осягнеш усю його недовершеність, метушливість, а подекуди й жорстокість. Принаймні за увесь свій довгий шлях я не зустрів жодного смертного, який, будучи при здоровому глузді, не дорожив би власним життям. Можливо, комусь мої слова здаватимуться дивними. Але маєте вірити старому Паливоді на слово. Бо навіть самогубець, який вирішив звести рахунки з життям, таємно сподівається, що все затіє ним лише гра. Дурний сон, котрий може закінчитись будь-якої миті. І той самий самогубець, набувши статусу невдалого самогубця, знову порине у вирішення десятків повсякденних своїх справ. І козак на полі бою, і немічний старець – життям дорожать усі. За свої роки я бачив достатню кількість різноманітних людей. Справді достатню. Іноді навіть волів би ніколи не зустрічати багатьох із них. Але, як кажуть мудрі, не ми обираємо свій шлях, шлях обирає нас. І далеко не кожному смертному випадає можливість посидіти спокійно наприкінці його, поглянути у минуле й замислитись над сенсом життя. Мені таке щастя усміхнулось. Тож тепер, коли від буремної молодості залишились хіба спогади, а рука вже не має достатньої сили, щоби тримати шаблю, маю вдосталь часу. Можу сидіти у своєму скрипучому кріслі й віддаватись тим самим спогадам. Ба навіть більше – розуміти, що все закарбоване в пам'яті може залишитись у ній лише доти, доки живий я сам. А далі? Вічність. Небуття? Люди й події, які нині стали минулим, усі вони стануть нічим. Справді шкода.

Напевне, саме подібні думки надали мені насаги розпочати таку невдячну справу, як написання мемуарів. І от дивна річ, якоїсь миті моя нікчемна писанина настільки захопила мене, що стало здаватись, ніби минуле ожило навкруг мене. Люди, які пішли в небуття багато років тому, події, про які тепер ніхто й не пам'ятає, усе набрало нового змісту. Можливо, лише для мене самого. Проте я так волію не думати. Я прожив славне життя. Життя, яке гартувало мене у далеких походах і запеклих битвах. Кидало в атаку на мури турецьких фортець і примушувало боротись зі страхітливими морськими штормами. Звело з великим гетьманом Петром Сагайдачним і багатьма достойними людьми. Надало можливість заглянути у таємничу безодню під назвою людська сутність і вивести на чисту воду багатьох злочинців...

Старий Семен Паливода – не флорин, усім подобатись не може. І я недостатньо вижив з розуму, щоб цього не розуміти. Хтось зауважить, що я не надто вправний писака. Комусь прийде до голови, що міг би зробити у тій чи іншій ситуації значно більше, аніж зробив. Хтось скаже, що я немало помилявся, і теж матиме рацію. Я звичайна людина.

Скажу навіть більше – коли після багатьох років до рук мені попав зошит у потертих пергаментних палітурках, вірний супутник на протязі десятків років, далеко не одразу я наважився викладати для широкого кола читачів усе, що занотовував у ньому. Лише після немалих вагань і сумнівів вирішив надати життя коротким моментам минулого, що застигли у тих записках, створених з однією лише ціллю – не загубити жодного факту, потрібного для розкриття чергового злочину. І сталось маленьке диво. Пожовклі від часу сторінки і моя стареча пам'ять, яка краще закарбувала ті події, аніж події дня учорашнього, примусили ожити картини моєї молодості. З боку старого писаки-графомана було б небувалою нахабністю вихвалити те, що надряпав. Тож не вихвалитиму. Просто залишу на розсуд читача події днів давно минулих, що їх пригадав і оживив для вас у своїх скромних нотатках старий Семен Ольховський. Той самий, який з легкої руки запорізьких братчиків отримав веселе прізвисько Паливода. А розпочну з розповіді про бідолаху Олександра Сенявського. Нещасного молодого чоловіка і страшного демона, який колись давно лякав мешканців Поділля самим своїм ім'ям. Демона, якого народили чутки, а вбила лише власна слабкість. Утім, не будемо забігати наперед. Почнемо з самого початку. А діло було так...

Розділ I



Сурма заспівала весело й охайно. Розсипала чисте срібло десь там, за купою старезних дубів на пагорбі, де сонце вигрівало ліс вечірніми променями. Проспівала тричі й затихла, примушуючи переповнених передчуттям битви зі звіром людей напружитись і припишкнуту на номерах. І люди стали схожими на вовків – тихі й непомітні, але небезпечні, немов кидок лісового сіроманця. Як і личить справжнім мисливцям. Люди уважно прислухались до розповідей лісу й вдивлялись у його темні нетрі. Одночасно відчували хвилювання й піднесення. Нарешті, нарешті монотонне очікування залишилось позаду! І тепер сурма промовляла до них, заохочувала до поєдинку. Вона розповідала, що десь там, у долині, серед кущів верболозу й заростей очерету, які неможливо було побачити за громадям дубового гаю, розпочалась фінальна частина багатогодинного дійства. Там загоничі, нарешті, підняли сікача і тепер упевнено женуть його на стрільців, що готують до стрільби мушкети й тремтять у нетерпінні. А звір, якщо вірити докладам лісничих старости, мав зайняти місце серед достойних трофеїв! Не дарма ж пан староста, ясновельможний Адам Ієронім Сенявський, скликав на полювання всіх шляхетних сусідів! А в загоничі, як оповідали обізнані, подалась чи не вся чоловіча половина поспільства двох сіл Меджибізького ключа¹! Виконуючи наказ, розповідали ті самі обізнані, не менше сотні покріпаченої челяді покинули роботу в полі й при дворі пана старости. І тепер усі вони торохкотіли бляшанками, кричали й стукотіли палицями по стовбурах дерев. Лякали всю живність на багато миль навкруги.

Це полювання мало стати справжньою розвагою для вельможних мисливців! Хоча б тому, що староста яворівський, Адам Ієронім Сенявський, знався на полюванні. Про те можна запитати у будь-кого з людей, яким поталанило знати особисто пана старосту. І хоч сам він, посилаючись на зайнятість, не брав участі, все організував як слід. Зумів як завжди все обставити таким чином, щоб шляхтичі сусідніх маєтків ще довго згадували лови на землях Меджибізького ключа за келихом старого венгржина². Підливав масло у вогонь сподівань і той факт, що вся жіноча половина челяді вищеназваних сіл теж покинула свої справи і нині готувала на подвір'ї фортеці Меджибожа гучний бенкет. З десятком свиней і телят, що їх білували тут-таки, на широкому майдані під донжоном³. Із сотнею каплунів, качок і гусаків, чий пух літав над фортечними мурами, а м'ясо шипіло на гігантських сковорідках. З трьома пудами жовтобоких коропів, що їх подаватимуть засмаженими у сметані. З неліченими діжками горілок, вин і медів! Недарма вся округа... Та що там округа! У Києві, Львові, Кракові й Варшаві багато хто

¹ Ключ – у Речі Посполитій XVII сторіччя територіально-адміністративна одиниця. Землі ключа були власністю корони або певного феодала. Кілька ключів утворювали староство. У свою чергу поділялись на фільварки – більш дрібні територіально-адміністративні одиниці.

² Так у Речі Посполитій XVII сторіччя називали угорське вино.

³ Донжон – найбільша вежа у плануванні середньовічних фортець. Використовувались для проживання, а також у якості останньої лінії захисту під час облоги.

з вельможного панства мрійливо згадував бенкети й полювання в маєтностях Адама Ієроніма Сенявського! І цього разу бенкет мав бути ще більш гучним. Адже він, як власне й полювання, були затіяні не без нагоди. Саме сьогодні середньому сину пана старости виповнювалось двадцять і Сенявський мав на меті відзначити день народження Олександра так гучно, щоб погolos про святкування перевершив пишність усіх попередніх прийомів, полювань і бенкетів!

Меджибіж очікував свята. Але того, що мало відбутись, не очікував ніхто. Жоден із мешканців старої фортеці, мисливського будинку старости й навколишніх фільварків. Якби ж пан староста тільки міг знати! На одну лише коротку мить досягнути увесь жах, яким закінчиться для нього цей день, він прокляв би мить, коли замислив відсвяткувати день народження Олександра полюванням і гучним бенкетом. О, він би за десять замків, за глухі мури заховав би свою надію й сподівання. Коли б лише міг знати...

Але Адам Ієронім Сенявський ні про що не здогадувався. Тому й застигли стрільці на номерах, тому гнали на них здобич загоничі, тому й витрачала над лісом сурма срібні свої розсипи. Лунала так, що її могли чути не лише загоничі й мисливці на номерах, а далі, значно далі. Власне, з огляду на зайнятість усіх мешканців на полюванні, таких людей було не надто багато. Проте, почувши сурму, зацікавлено повертали голови жовніри на варті фортеці й подорожні на битому шляху, що вів від Костянтинова до Летичева. Намагались роздивитись, що відбувалось серед лісової гушавини, чумаки, які довгою валкою простували з Криму у відомому лише їм напрямку. Хитали головами й продовжували свій шлях.

Та була під кронами старезних дубів у гаю ще одна людина. Таємнича і зловісна. Незважаючи на загальну атмосферу ловецького азарту, що оволодів мисливцями, ця людина зберігала спокій і зосередженість. Таємничого незнайомця не цікавив вепр, що мчав зараз назустріч мисливцям. Його не цікавив навіть той факт, що він знаходиться між здобиччю й готовими до бою стрільцями. Таємнича постать у чорному плащі з відлогою просто стояла й спостерігала за чимось чи кимось, відомим тільки їй одній. І не видавала себе жодним необережним рухом чи бодай шурхотінням. Темна, як ніч, невагома, як привід. Вона теж чекала на свою здобич.

І її здобиччю не був вепр. Ціллю слугувала людина.

На передовому номері Олександр Сенявський з усмішкою на блідому обличчі поглянув на Міхая Березовського.

– Він буде моїм, чуєш, Міхаю!

Міхай, не менш блідий, ніж його сюзерен, усміхнувся у відповідь.

– Він стане здобиччю кращого з нас, пане мій. А кращим, поза всякими сумнівами, є саме ти!

Олександр вищирився.

– Саме час насолодитись кров'ю жертви! Устроїти зуби в її гарячу плоть! Ти бажаєш цього, Міхаю?

– Так! – Очі Міхая звузились, він поклав на землю мушкет і з дурнуватою посмішкою продовжив: – До біса мушкет! Ми уб'ємо його голірuch і вип'ємо його кров!

– Візьми мушкет, Міхаю! – пошепки наказав третій з присутніх на номері мисливців. – Не грай з вогнем!

Сенявський і Міхай презирнулись.

– Ти боїшся вепра, Вітеку?! – тихцем засміявся Сенявський. – Чорт забирай, мій ротмістр боїться!

– Ні, Олександрє!

– Можливо, вважаєш, що він сильніший за мене?

– Ні.

– Як завжди, похмурий Вітек недооцінює наших можливостей, – реготнув Олександр. – Ти не знаєш, хто мій батько?

– Знаю, – похмуро прошепотів Віктор Мацейовський, якого Сенявський по-панібратськи кликав Вітеком.

У напівтемряві гаю йому здалося, що очі, якими свердлив його Олександр Сенявський, запалали вогнем і стали схожими на вовчі.

– Хто ж він?

– Твій батько Адам Ієронім Сенявський, Олександрє, – зітхнув Мацейовський.

– Ти знову за своє, ротмістре! – загрозово зашепотів Олександр. – Мій батько князь темряви, і тобі це відомо! Міхай, хто мій батько? – поглянув Сенявський на іншого мисливця.

– Сатана!

– Так, Сатана!!!

Цього разу обидва драгуни промовчали. Замок і Сенявський. Лише його ніздрі зарухались, немов він намагався вислідити здобич за допомогою нюху. Кілька секунд понюхавши повітря, Олександр завмер. З його горлянки вирвалось і заклекотало гарчання. Той з мисливців, кого називали ротмістром, обережно відступив на крок від свого сюзерена й міцніше стиснув у руках мушкет. Підняв зброю з землі й Міхай Березовський.

Час збігав неспішно. Темна постать у чорному плащі за півтори сотні кроків від при тихлих на номерах мисливців немов зрослася з шорстким стовбуром дерева. Чорна відлога приховувала у своєму мороці риси обличчя, а пальці його правої руки перебирали вирізані зі слонової кістки чотки. Неквапно й ритмічно. Ліва рука стискала цівку довгої мисливської рушниці. І ця рушниця, у випадку, коли б хтось міг помітити таємничого незнайомця, притягла б не менше уваги, ніж сама постать у плащі кольору воронового крила. Зброя в руках невідомого відрізнялась від мушкетів, що їх мали при собі мисливці так, як може відрізнитись витвір талановитого ювеліра від дешевого брязкальця, виготовленого на ярмарку для невибагливих сільських красунь. Це був довгий, майже у сажень завдовжки штуцер. Гвинтівка з тих граційних красунь, що вкриті майстерною різьбою, сріблом, а подекуди й чистим камінням. Утім, прикраси зараз неможливо було роздивитись. По всій довжині, за винятком бронзової мушки на кінці, а також цілика і курка в казенній частині, зброя була обмотана брудним ганчір'ям.

Незнайомиць заховав чотки в кишеню плаща й прискіпливо оглянув штуцер. Життя одного з мисливців почало відлік останніх своїх хвилин.

Нарешті, здалеку долинув гамір загоничів. Пильно озирнувшись, людина в плащі видобула зі складок одягу порохівницю, і вправна рука всипала у ствол рушниці заряд чорного зернистого пороху. Слідом за ним був укладений крихітний шкіряний клейтух, і за допомогою довгого шомпола й дерев'яного молоточка незнайомиць почав поволі забивати у гвинтівку блискучу срібну кулю. Ствол рушниці всередині мав нарізи, тож куля заходила поволі й робота по заряджанню була досить клопіткою.

Саме це мало компенсуватись відстанню й точністю, з якою куля під час пострілу залишить рушницю і полине до цілі.

І виконає свою чорну справу.

Невідомий працював не менше хвилини, доки шомпол уперся в перешкоду. Куля зайняла своє місце, стрілець перевірів порох на полиці й звів курок. Коли сурма оголосила про завершальну стадію гонів, людина зі штуцером напереваги застигла в очікуванні. Від вигляду її

постаті віяло чимось моторошним – худа і чорна, немов ніч. Обличчя цілком заховане в мороці відлоги. Щось сатанинське ніс вигляд стрільця. Щось таке, чого не мало бути у світі людей...

А хвилини йшли надто повільно. Незважаючи на те, що мисливці завмерли зовсім поряд, чоловік у плащі й не думав ховатись. Він просто стояв у тіні дубів.

Він очікував.

Його ніхто не помічав, і він знав це.

О, цим жалюгідним людякам не дано бачити його! Лише одному з них удасться позирнути у його очі. І це будуть очі смерті.

Сурма заспівала вдруге. Тепер значно ближче, аніж минулого разу. Гони продовжувались. Десь в очеретах голосно розмовляли загоничі, а мисливці сторожко вглядались у морок гаю, відчуваючи у скронях удари власних сердець. Десь у чагарниках їм назустріч рухається вепр. Двадцять пудів страху й люті, двадцять пудів жаги до життя й готовності зрівняти з землею будь-кого. О, для справжнього мисливця є істинним задоволенням протистояти такому супротивнику. Особливо, коли справжньому мисливцю двадцять, а сам він – улюблений син шляхетного пана Сенявського, найбагатшого й наймогутнішого магната в окрузі. Того самого Адама Сенявського, чий землі тягнуться від Сатанова і Зінькова на півдні до Синяви на півночі. Від Бережан на заході до Білої Церкви на сході. Так-так, того самого Адама Сенявського, який у минулому році узяв участь у поході на Москву на чолі цілого полку. Того самого старости яворівського, від вигляду якого тремтіли московіти захоплених фортець. І того вельможного пана, який місяць тому був удостоєний ласки самого короля! Снідав з його величністю в королівському палаці. Ба навіть отримав від нього в подарунок коштовну шаблю з золотою насічкою й коштовним камінням на руків'ї. А до шаблі щирі королівські подяки за захист кордонів Речі Посполитої. Цієї миті його син, який чомусь заявляв, що його батьком є не Адам Сенявський, а сам диявол, готувався зустрітись у дуелі з диким кабаном, що його підняли у долині загоничі й вперто гнали назустріч розв'язці.

Олександр твердо вирішив, що трофей за будь-яку ціну має залишитись за ним. Хоча б тому, що батько матиме привід гордитись своїм сином, а не лише картати! Була ще одна дрібниця – юна панночка, донька ротмістра королівського Стефана Потоцького Барбара. Але про неї Олександр останнім часом майже не згадував. Незважаючи на те, що Барбара красномовно поглядала на нього своїми бездонними очима кольору польових волошок. І в разі успішного полювання дивитиметься не лише як на наслідника маєтків, а як на справжнього чоловіка! Кілька місяців тому для Олександра Сенявського цей факт був би основним стимулом стати переможцем, але не зараз. Тепер це лише дрібниця.

Загоничі наближались. Ось їхні крики, відбиваючись від стовбурів старезних дубів, лунають зовсім поряд. Стукіт і тріск підступає, а мисливці тісніше втискаються у свої схованки, намагаючись до часу залишитись непомітними для здобичі.

Відлік часу йде на хвилини, й Олександр збив на потилицю прикрашену павичевим пером боброву шапку. Ось він звів курок свого мушкета. Ось підняв його, відшукуючи ціль. У запалі навіть не помітив, як Михай і Вітек щільніше обступили його, маючи на меті звести шанси кабана в майбутньому єдиноборстві з паничем до мінімуму, й захистити його від звіра, коли щось піде не так. Ось крики й стукіт перетворюються на шалений лемент і немов великий дзвін лунає між скронь молодого Олександра, любові й надії старого Адама Сенявського.

Зараз все вирішиться, зараз або ніколи!

Вепр з'явився з кущів, як завжди, несподівано. Незважаючи на те, що на нього очікували, ніхто не зміг би сказати, що був готовим до побаченого. Сікач був велетенським. Просто гігантським. Зарослий густою чорною щетиною загривок кабана сягнув би грудей найвищому

пахолку з почту пана Олександра. Його велика продовгаста голова простягалася завдовжки не менш аніж на три лікті. Маленькі, наліті кров'ю очіці немов горіли пекельним вогнем, а довгі, хижо загострені ікла могли розпороти навпіл коня.

І вепр був не сам. Він біг на чолі зграї у кільканадцять голів. Зграї, здатної знести зі свого шляху не те що десяток мисливців – хоругву важко озброєної гусарії⁴!

Постріл Олександра Сенявського, як і було домовлено, пролунав першим. І він, поза сумнівом, влучив. Проте тварина й не думала зупинитись. Не зупинилась вона й коли її тулуб здригнувся від куль Міхая і Вітека. Впав, лише коли драгуни, відкинувши непотрібні зараз мушкети, зустріли звіра рогатинами. Упав і, оголосивши тужливим ревінням дубовий гай, багаторічну свою домівку, помер.

О солодка мить перемоги! Уже мисливці готувались до тріумфу, до привітань, які мали оголосити молодому магнату. Уже чиясь рука діставала з клітки поштового голуба. Маленьку кульку білосніжного пір'я, що їй було доручено першій сповістити людей у замку про перемогу Олександра Сенявського. Уже передчували шляхетні мисливці хмільне весілля майбутнього бенкету. Того бенкету, якими завжди славились Сенявські. З безліччю страв, від яких ломились столи, з пінними медами-винами, що їх у діжках викочувала челядь з погребів. З музикою і танцями, з товариством прекрасних панянок, зі спогадами про колишні битви й походи. Тобто з усім, чого прагне душа справжнього лицаря.

Проте щось пішло не так.

Не судилося влаштувати гучний бенкет сивовусому панові старості. Його син ще позирав розширеними від буйної радості очима на впольовану здобич, а може, й на дещо таке, чого не бачив ніхто з його оточення. Але його охоронці уже помітили те, від чого кров застигла у їхніх жилах.

З чагарників вискочив ще один кабан. Великий. Не настільки великий як той, який лежав біля їхніх ніг, але досить великий, щоб одним помахом своєї озброєної іклами голови убити пана Олександра. І цей кабан, на відміну від самиць із поросятами, що рятувались і пробігали повз, вчинив іншим чином.

Він кинувся прямо на Олександра Сенявського.

Тупіт, тонке протяжне виття, удар... Все зайняло не більше секунди. Мить, і кабан зник між дерев, а Олександр упав мов підкошений, підпливаючи кров'ю. Безталанні охоронці кинулись до свого пана, намагаючись допомогти йому. Заглядали в очі й запитували про стан. А він долав страшний біль і щось хотів їм сказати. Проте лише схлипував, утрачаючи сили.

– Мовчіть, ясний пане, мовчіть, – похапцем скидаючи з пораненого одяг, говорив до Олександра Міхай. – Не втрачайте сили, вони вам знадобляться!

Але молодий шляхтич, здається, не чув його слів. Виряченими очима позирав поверх голів свого оточення і тремтячою рукою вказував кудись. Уперто намагався щось вимовити, але натомість лише плямкав губами, як витягнута з води риба. Драгуни старости Адама Сенявського пройшли немало битв, бачили смерть і каліцтва, тож мали уявлення про те, як надати першу допомогу пораненому. Вони промили джерельною водою рану, що її залишили ікла, й заходились перев'язувати білосніжним полотном. Але бачили, розуміли – незважаючи на всі зусилля, вони втрачають свого пана. Блідість його обличчя змінилась, перетворюючись на блідість смертельну, блиск в очах потьмянішав. Рука, якою намагався вказати на щось невидиме для своїх супутників, безсило опустилась, а легені князя працювали все повільніше.

Усе відбувалось на протязі чверті години, по перебігу якої пану Олександру на мить полегшало і він зміг промовити кілька слів:

⁴ У Речі Посполитій, на відміну від решти Європи, гусари були не легкою кавалерією, а найбільш важко озброєним підрозділом. Ці нащадки середньовічної лицарської кінноти мали схожі на своїх попередників обладунки й тактику дій у бою.

– Він стоїть отам, за деревом, – прошепотів Сенявський пошерхлими вустами. – Стоїть і посміхається...

– Хто стоїть, пане? Кого ви бачили? – допитувались пахолки⁵, не розуміючи, чи Олександр Сенявський каже правду, чи просто марить.

Проте його ясновельможність не відповів. Він уже сказав останні у своєму житті слова, і тепер повітря з тихим свистом полишало його легені. І лише коли Олександр завмер, пахолки роздивились у нього на грудях невеличку рану, на яку вони, обробляючи порізаний бік, не звернули уваги. Це була дрібна червона цятка з лівого боку грудей. Зовсім невелика. І з неї витікала тонесенька цівочка крові, яка тепер зупинилась і почала запікатись. Михай втупився очима в цю рану, після чого повільно поклав тіло свого пана на землю й вивільнив руку, якою досі підтримував його за спину. Рука була залита яскраво-червоною кров'ю. Не вірячи своїм очам, Михай перевернув Олександра і мало не відсахнувся – доки вони перев'язували його поранений бік, панич стікав кров'ю з рани на спині. До враженого Міхая лише цієї миті дійшов зміст сказаного Олександром перед смертю. Він рвучко підхопився на ноги й поглянув у той бік, куди намагався вказати його пан. Там, у тіні старезних дубів стояла, стискаючи у руках довгу рушницю, щільно закутана в чорний плащ постать.

І саме цієї миті на сонце набігла важка сива хмара. Вітер раптово зірвався і закружляв у повітрі минулорічним листям, м'яко дихнув у обличчя. А зовсім поряд вдарила блискавка, освітлюючи зловісну постать із рушницею за півтори сотні кроків від мисливців. Блиск і гуркіт на мить оглушили й осліпили всіх, а коли люди прийшли до тями, на тому місці, де стояв незнайомиць з рушницею, нікого не було.

– Чортівня! – роздратовано проревів Михай і першим кинувся туди, де щойно бачив постать у плащі. За ним побігли решта представників почту покійного князя.

Побігли, щоб за хвилину завмерти на місці й сполотніти від жаху.

Там, де вони бачили озброєного у плащі, на землі була зображена пентаграма. Мить, і пекельна зірка спалахнула вогнем, пахнувши людям в обличчя задушливим смородом сірки.

– Сатана... – прошепотів Михай. – Це сатана приходив по пана Олександра!

⁵ Пахолок – дослівно: підліток, хлопчик. У лицарській кавалерії Речі Посполитої боєць, який перебував у почту шляхетного лицаря «військового товариша».

Розділ II



Клинок шаблі виглядав бездоганно не лише на перший погляд, але й під час більш прискіпливого обстеження. Він не міг бути підробкою місцевих ковалів. Вусані з передмістя Січі уміли робити зброю й добряче напружували м'язи, ударяючи у своїх кузнях по розпеченій криці. Але відтворити секрети майстрів Дамаска їм було не під силу. Лезо, хижо загострене на кінчику, у нижніх двох третинах потовщувалось так, щоб витримувати удари гартованої криці. І дбайливе полірування з неповторним візерунком дамаської сталі. Під поліруванням, нагадуючи про минулі бойовиська, глибокі подряпини й кілька шербин. Елмань⁶ досить широка, проте вага цяцькованого золотом руків'я розрахована настільки точно, що баланс не порушено. Тож навіть для досить широких замахів не потрібно докладати фізичної сили. Проста й ефективна зброя для фехтування, з одного боку, з іншого – досконалий витвір мистецтва східних зброярів.

Семен Паливода не зміг відмовити собі у тому, щоб ледь-ледь, самими кінчиками пальців торкнутись клинка. Провів ними по прохолодній криці, відчуваючи її міцну поверхню. Холод краси. Відчуття можливо було сформулювати саме так. Закінчивши оглядини, Паливода повернув зброю запорожцю, який стояв навпроти нього з насмішкуватим виразом обличчя.

– Надто шляхетна для нашої нагоди, – резюмував коротко. – Хтось пожалкує про її втрату.

– Навряд чи це буду я, – виширився запорожець. – Що поставиш, козаче?

Різноманітним збіговиськом запорожців прокотився гул пошвавлення. Козаки полишили звичні справи й утворили серед січового майдану, затиснутого в підкову приземистих куренів, чималий натовп. Палили люльки й походжали вигорілою травою. І хоч деякі з них красномовно поглядали у той бік, де розташувалась корчма, розходитись не поспішали. Семен зробив ставку саме на такий розвиток подій. Сонце стояло не надто високо, тож спека прийде пізніше й до часу не потрібно ховатись у холодок. Справа йшла до поєдинку. Як відомо, запорожець – лицар. А зброя і двобій – насолода для лицаря. Особливо коли його не турбує спека, а йти до корчми надто рано. Тож чому б не насолодитись видовищем, якому на Базавлуку⁷ завжди раді? Принаймні так думала переважна більшість сіромах, котрі зібрались навколо Паливоди і його майбутнього супротивника. Так, усе вірно.

Семен розглядав опонента мовчки, не поспішаючи, доки не почув, як у натовпі хтось сказав:

– Талер⁸ на Обуха!

⁶ Елмань – розширення клинка шаблі у верхній його третині. Слугувало для підсилення удару, а також для розміщення ще однієї ріжучої кромки.

⁷ Базавлук – острів у нижній течії Дніпра. Тут у 1593— 1638 роках розташовувалась Запорізька Січ.

⁸ Талер – срібна монета.

Гудіння посилилось, хтось засміявся і почав кепкувати: – За талер циган дупу не покаже. П'ять!

– На Паливоду десять!

Семен посміхнувся своєю фірмовою посмішкою і підкрутив чорного, немов воронове крило, вуса. Заразом підморгнув Микиті, який розташувався на деякій відстані від центру подій. Пилипенко театральньо зітхнув і заходився поправляти упряж на конях.

Семен кілька секунд спостерігав за Микитою, уявляючи, як той буркоче своє звичне:

«І воно вам треба, ясний пане? Краще б ото справою зайнятись...»

Сперечатись з Микитою Семен не збирався. Власне, зараз він займається справою. І справою досить важливою. Хоча й розуміє, що буркотіти Микита від цього не перестане. Він просто хвилюється. Як завжди, коли на Семена чекає добряча бійка. Колись він спробував довести вірному зброєносцеві, що фехтування значно шляхетніша справа, аніж його улюблений бойовий гопак, проте зазнав цілковитого фіаско. Зрештою, кожен має займатись тим, до чого лежить душа. Для Микити – це книжки з окультизму й бойовий гопак. Для Семена – фехтування і розслідування злочинів. Нехай все залишається так, як є. Паливода перевів погляд на майбутнього супротивника, потай оцінюючи його можливості.

Бурчання Микити було доречним. Принаймні можливість дати втягти себе у поєдинок з подібним супротивником навряд чи можна було віднести до категорії розумних вчинків. Козак був, м'яко кажучи, високого зросту. Мав гарно розвинуті м'язи рук і плечей, широкі груди й товсту шию, на якій сиділа голова з плескатим носом і важким підборіддям. Чолов'яга був наділений великою силою і мав титанічну витривалість. Такий, опустивши меч на голову супротивника, розрубує від потилиці до сідла. Великі долоні, жилаві передпліччя, вони неначе створені тримати шаблю й здобувати перемоги. Втім, про той факт, що перед Семеном завзятий рубака і гультай, можна було дізнатися з реплік, що звучали з натовпу, не додаючи Микиті оптимізму. Семен готовий був побитись об заклад, що його зброєносець подумки вже прикидає, яке його пану знадобиться лікування й наскільки багато часу потрібно, щоб поставити його на ноги.

Утім, це лише роздуми. Паливода витримав погляд суперника, після чого відв'язав від очкура гаман і кинув йому під ноги. Важенький мішок збив із землі хмарку куряви, потерте сукно луснуло й у променях сонця блиснули золотим сяйвом кругляки монет.

– Сто дукатів⁹.

Натовпом прокотився захоплений гомін. Ще б пак – сотня дукатів! Мало хто з голоти тримав таку кількість золота в руках бодай єдиний раз за життя. Не кажучи вже про те, щоб поставити на перемогу в поєдинку. Десь за спиною Семен не так почув, як уявив важке зітхання Микити. Подумки вкотре уявив собі його похмуре обличчя. Хоча мав би звикнути. Життя поряд із шукачем пригод Семеном Паливодою привчало до нехтування цінностями, притаганими переважній кількості гречкосіїв Речі Посполитої¹⁰.

Обух виширився так, що стало можливим перерахувати, скільки у нього в роті не вистає зубів. Приблизно половини.

– Достойна ставка. Маю надію, не останні? – хмикнув він.

– Далеко не останні, – з холодної посмішки Семена можна було б зробити висновок, що золото, яке виблискувало на жовтій від липневого сонця траві було малою часткою його безмежних статків.

Микита, схоже, опанував себе. Навчання не пройшло надаремно, і тихе напруження азарту здолало і його. Це Семен помітив, кинувши на помічника короткий погляд. Тепер йому залишилось сподіватись, що приятелі Обуха не помітили хвилювання Пилипенка раніше.

⁹ Дукат – золота монета.

¹⁰ Річ Посполита – держава, що існувала в період з 1569 року до кінця XVIII сторіччя на території сучасних Польщі, України, Білорусії та країн Балтії.

Насправді Паливода добряче ризикував, а золото було не лише останнім. Воно було результатом їхньої спільної з Микитою двомісячної праці. Але хіба така дрібниця могла зупинити гру? Тим більше Паливода не збирався грати в карти чи в кості. Він мав намір поставити на кін власне життя і в поєдинку підтвердити, що заслуговує на перемогу.

Власне життя і останнє золото. Чим не прекрасне поєднання?

Утім, цю чудову думку він зможе довести до відома Микити пізніше. А також вислухати його сповнені сарказму зауваження. Наступні кілька хвилин на це не залишиться часу. Поєдинок фехтувальників на шаблях, що їх так любили запорожці, мав розпочатись на вигоні за версту від західної брами січової фортеці вже за чверть години. Вже зараз там, очікуючи на прихід натовпу, що оточив Семена і його опонента, розкладали свої лотки торгаші з січового передмістя.

Потрібно зауважити, що більшість гультаїв, яких зранку було проінформовано про битву Миколи Обуха, записного рубаки, пияка і байди, а також Семена Паливоди, колишнього курінного отамана, а нині вільного козака, віддавала перемогу першому. Запорожці бачили, з однієї сторони, міць і агресію, з другої ж – витонченість та елегантність, яку звикли трактувати як слабкість. У чомусь вони мали рацію – Семен Паливода, незважаючи на прізвище, паливодою не виглядав. Середньої статури, середнього зросту, витончені риси обличчя. Не допомагали додати агресії у вигляді навіть пістолети за поясом і шабля у піхвах. Утім, зброя на Січі ніколи не слугувала аксесуаром агресивного вигляду. Скоріш проста необхідність. Коли мандруєш невеликим загonom крізь простори Дикого Поля¹¹, що кишать чамбулами¹² татарських здобичників, потрібно мати при собі достатню кількість смертельного заліза, пороху і свинцю. Лише це допомагало досягти мети подорожі, а не розчинитись у степах за Перекопом¹³ у якості безкоштовної робочої сили. Тож подібні «аксесуари» мав при собі кожен козак. Навіть вірний Семенів Микита, а ось він, маючи на собі чернецьку сутану, вже стовідсотково не прагнув виглядати більш агресивним. Тож зброя не рахується. З огляду на все вище сказане, Семен Паливода ніяк не міг розраховувати на лояльність запорізьких зайдиголов.

Опинившись на вигоні, Обух, здається, вже фантазував, на що потратить легкі гроші. Він зняв сорочку, залишаючись тільки у підперезаних широким шкіряним поясом шароварах і сап'янових чоботах. Витягнув із піхов шаблю й недбало оглянув клинок.

– А ти славний малий, – сердечно заявив Семену.

– Ти теж нівроку, – парирував Паливода.

– Шкода буде, як поранишся.

– Не переймайся, друже, – Семен і собі скинув сорочку, й натяг на праву руку кільчасту рукавицю. Точнісінько таку, яку мав на руці Обух.

– А я й не переймаюсь! – голосно розреготався Обух, викликаючи у відповідь хитрувату посмішку Паливоди.

Якби серед натовпу вболівальників знаходився хоч хтось, кому доводилось знати Семена ближче, він одразу б збагнув, що Паливода грається. Втім, окрім Микити, таких не було. Козацька слава, як би це пафосно не звучало, полюбляла кров. Тож іноді за кілька місяців особовий склад куренів мінявся настільки ґрунтовно, що годі було зустріти бодай десяток знайомих облич. Останній візит Семена Паливоди на Січ не став винятком.

Семен покинув жартівливий настрій і спробував налаштуватись на поєдинок. Попри все вищесказане, робота на нього чекає нелегка. Скільки він не шукав, не зміг знайти у статури супротивника жодної деталі, яка б указувала на слабкі місця. Такий собі Ахілл базавлуцького стибу. Хоча одна деталь була і про неї Паливода розмірковував, доки усі вони гомінливим

¹¹ Дике Поле – назва історичної місцевості на сході України, яка на початку XVII сторіччя була малозаселеною.

¹² Чамбул – загін татарської кінноти.

¹³ Перекоп – вузька смуга суходолу, що сполучає Кримський півострів з материком.

натовпом простували січовим майданом до місця поединку. Закінчити аналіз власних шансів на перемогу не дали секунданти – двоє кремезних запорожців, у чії обов'язки входило слідкувати, щоб не порушувались правила.

– Панове! Перш за все ви повинні пам'ятати, що ви побратими по зброї, християни і запорізькі козаки!.. – урочистим голосом промовляв до Семена й Обуха один із них – укритий засмагою, сивовусий, у широких шароварах і вишитій сорочці.

Семен озирнувся. Здається, виставу організовано гучно. Тож мети, задля якої він усе розпочинав, буде досягнуто. І хоча в натовпі не було видно нікого з січової старшини, Паливода міг запрягтися, що про його появу в Січі знали усі. Від кошового отамана до останнього молодика. Він підморгнув Микиті, що з насупленою мармизою стояв неподалік. Усміхнувшись, подумав, що вираховував слабку рису супротивника, котра допоможе йому перемогти.

– Тож бийтесь чесно і не намагайтеся вкоротити один одному віку, – дійшов до свідомості Семена голос другого з секундантів. – Нехай розум візьме верх над злістю і відчаєм, а честь і сила святкує перемогу. Розпочинайте!

От і все.

Розмови закінчено. Попереду супротивник і його криця, а між ними власна вірна рука й гартована сталь. Семен відчув, як життя заграло новими фарбами, відчуття загострились, а м'язи напружились. Усе, як і раніше, пережите й бачене десятки разів.

Обух розпочав поєдинок традиційно. Зайняв позицію, ледь зігнувши ноги в колінах, і виписав карабелю¹⁴ кілька «вісімок» у повітрі. Але як зашипіло повітря, що його розрізало жадібне до крові Паливоди лезо! Воно не просто шипіло, воно гуділо, іскрилось! А сама думка про те, що може відбутись, пригнічувала...

Чи мала пригнічувати?

Семен мужньо витримав прозорі натяки супротивника і зайняв свою позицію. І це не була роль цапа-відбувайла. Він першим розпочав поєдинок.

Двобій був гідним того, аби на нього подивитись. І про це, чорт забирай, міг сказати кожен, хто розумівся на фехтуванні! Збоку все виглядало так, ніби тулуб Семена раптово став гнучким і надзвичайно рухливим. Дійство стало схожим на дивну чудасію – коли один із бійців, використовуючи перевагу у фізичній силі, все підсилав і підсилав ударів, важких, із широким замахом, другий перетворився на власну тінь. Він вигинався і не бив у відповідь, ні! Він викидав озброєну руку таким чином, що захоплені глядачі не могли збагнути, як він це чинить. Одні могли сказати глядачі – коли Обух надривався і втрачав насагу, його супротивник перетворився на щось подібне до деревця, яке терзають удари вітру. Лише невеличкий замах, і елмань шаблі Семена Паливоди ставала у протизаги з важким руків'ям, а далі свою справу робило земне тяжіння й інерція – його клинок набирал шаленої швидкості й відбивав удар, який здавався роковим.

Раз і вдруге.

Семен гнучко вигинався, а ліва його рука, невимушено закладена за спину, лише додавала завзяття Обуху, який нічого не міг удіяти з супротивником. Вона, ця рука, немов насміхалась над Обухом. Мовляв – поглянь, я зайва, мені не потрібно балансувати й берегтись від непевного кроку. Тебе буде побито однією рукою!

Бій тривав близько десяти хвилин, а натовп шаленів від збудження. І поволі настрої в ньому почали перехилятись на бік Паливоди. На превеликий жаль, Обух не був знайомий з азами фехтування карабелю так, як був знайомий з цим питанням Семен. Поза всяким сумнівом, козарлюга пройшов десятки битв, багаторазово бився смертним боем і досягав перемоги.

Але робив це завдяки фізичній силі, не вмінню.

¹⁴ Карабела – тип шаблі, який був розповсюджений серед запорізького козацтва і польської шляхти у XVII сторіччі.

Тож дуже швидко зрозумів, що пиху з нього ось-ось буде збито. І від того лютував ще більше. І не дамаська шабля, яку поставив на кін і мав утратити, була предметом його люті. Лише авторитет безкомпромісного рубаки, що його мав досі у братчиків. Це дорожче за шаблю. А Семен, оцінюючи всі фізичні можливості супротивника перед бійкою, ще тоді резюмував – надто важка щелепа й низьке чоло не йдуть тому на користь. Такі риси обличчя є свідомством повільної вдачі. А швидкість для фехтувальника куди важливіша, ніж сила рук і широкі груди. Під час чергового випадку він вибив шаблю з руки Обуха і, намагаючись бути педантичним, торкнувся його плеча самим вістряем. Миттєво спітніле плече противника було пофарбовано червоним.

– Усе, панове! – гучно залунав голос секунданта. – Маємо переможця!

Семен Паливода вклонився натовпу запорожців, які супроводжували його успіх могутнім ревінням сотні горлянок, прийняв з рук Микити каптан і піхви шаблі, після чого швидким кроком попрямував у напрямку фортечної брами. За давньою звичкою не вважав за потрібне впиватись власною славою. Перемога за ним, і все позаду. Далі будуть інші бойовища і, цілком ймовірно, перемоги. Все, що потрібно зробити зараз – ефектно покинути місце турніру, залишивши Микиті виконувати його частину вистави. На нього ж чекали інші, не менш важливі справи.

Шлях Семена Паливоди лежав до будинків січової старшини, що височіли на іншому боці майдану, неподалік від церкви Святої Покрови. Він пройшов повз високий ганок церкви. Мимоволі замилувався виглядом споруди, що займала досить важливе місце у побуті Запорізької Січі. Козаки ніколи не шкодували коштів на свою церкву. Тож тепер перед Паливодою вона простягала в небо дбайливо пофарбовані, увінчані хрестами куполи. Викладені з гладко обтесаних колод стіни теж сяяли свіжою фарбою, а дзвіницю навіть укрили позолотою. Все тут несло на собі сліди доглянутості, все було вичищено й вимито. А на квітнику перед ганком, незважаючи на посуху, буяли зеленню й кольорами райдуги квіти. Семен уклонився панотцю, що спочивав на лаві біля дверей церкви, і продовжив свій шлях через Січ.

Фортеця, що охороняла південні кордони України, вражала своїми масштабами. Займаючи майже увесь простір оточеного плавнями острова Базавлук, вона гордовито демонструвала вежі свого оборонного периметра кораблям, які прибували сюди з різних куточків світу. Високий дубовий частокіл і глибокий рів чатували її спокій. На вежах суворі запорожці вглядались у далечінь, стерегли Січ від ворожого нападу, а всередині фортеці життя текло своїм неспішним плином. Семену завжди подобалося з'являтися тут і тепер він оглядав твердиню, у якій пройшла його молодість, із задоволенням помічаючи всі зміни, які відбулись тут останнім часом.

Попри перше поверхнєве враження, Січ була чітко злагодженим військовим організмом. Деякі козаки вештались майданом, використовуючи вільний час, але на корабельнях за межами частокілу будувались чайки¹⁵ для майбутнього морського походу. Натовп його вболівальників усе ще вирував на вигоні, але на січовому майдані вже розпочались військові навчання молоді. Майданом поспішали заклопотані гінці від будинків січової старшини і в зворотному напрямку. Торговим передмістям снували торговці різного штибу, але в кузнях завзято стукотіли молотами зброярі. На пристані юрмилися моряки торгових суден, які пройшли крізь гирло Дніпра й очікували розвантаження.

¹⁵ Чайка – бойовий човен приблизно 20—24 метри завдовжки. Мав як вітрильну оснастку, так і можливість ходу на веслах. Мистив команду, що складалася з півсотні козаків і використовувався для атак на Османську імперію і Кримське ханство.

Семен залишив за спиною церкву, збіг східцями з невеличкого пагорба й опинився навпроти пушкарні, перед якою несли службу озброєні мушкетами запорожці. Привітавшись, минув приземисте приміщення, що його використовували для збереження не зайнятої в обороні фортеці артилерії. За хвилину минув стовп, до якого зазвичай приковували тих, хто дозволяв собі порушувати неписані запорізькі закони. Сьогодні тут нікого не було, що не здивувало Паливоду. Запорожці завжди були лояльними до невеличких грішків, як то пиятика або лінощі, але за порушення звичаїв карали нещадно. Як перша, так і друга обставини не сприяли кількості правопорушень.

Ось залишились позаду пушкарня, стовп, Семен минув будинки військового писаря й осавула і, нарешті, досяг мети своєї подорожі. Неквапним кроком пройшовши поблизу великої конов'язі, він опинився перед будинком кошового отамана. Привітався з похмурими джурами, що палили люльки, з-під лоба поглядаючи на візитера, і зайшов до покоїв головнокомандувача Низовим військом.

Розділ III



Кошовий отаман Запорізької Січі Іван Нагнибіда очікував на візит. Хоча спробував зробити вигляд, що поява Семена стала для нього несподіванкою. Дочекавшись, доки Паливода зайде до світлиці й вклониться за запорізьким звичаєм, кинув на завалений сувоями пергаменту стіл книжку, яку щойно читав, і зручніше вмовстився у своєму кріслі. Певний час розглядав Семена з таким виглядом, наче побачив щось непристойне, після чого вкрите рубцями й зморшками обличчя розтяглося у подобі посмішки:

– Паливода! Матері його ковінька, це ти! А я думаю, хто це в мене козаків зворохобив? Запорожці справи покидали, побігли дивитись, як двоє блазнів один другому чуби деруть! – Кошовий вказав на лаву навпроти столу й взявся накладати тютюном свою череп'яну люльку з довгим чубуком.

Семен озирнувся. Світлиця Івана Нагнибіди, кошового отамана Війська Запорізького Низового виглядала так, як він запам'ятав її під час минулого візиту. Коли ж це було? Місяць? Ні, здається, два місяці тому. Втім, нічого дивного. На інтер'єрі отаманської світлиці час жодним чином не позначився на протязі останніх років. Усе ті ж срібні литаври під стіною, перський килим, що повністю закривав одну зі стін, а на ньому безліч холодної та вогнепальної зброї. Образи на покутті. Під образами вогник лампадки, а вздовж стін застелені зеленим сукном лави. Над ними – полиці з турецьким посудом, богемським кришталем і польським сріблом. Усе це освітлювали кілька свічок, що їх було встановлено у потемнілі бронзові канделябри. Довершували картину завалений кореспонденцією стіл і сива імла від тютюнового диму. Все як завжди. Семен сів на лаву, поклав піхви шаблі на коліна й мовчки позирнув на кошового. Очікував, що той розпочне розмову першим.

Нагнибіда мовчав не менше п'яти хвилин. Затягувався тютюновим димом і вдавав, що розглядає пейзажі за вікном. Такий собі круглолиций Будда, який нікуди не квапиться. Хіба що з європейським розрізом очей і з довгим оселедцем на маківці. З довжезними сивими вусами й золотим кільцем у вусі. Очі кошового дивились хитрувато, а про хід його думок було неможливо здогадатись. Прослідкувавши за напрямком погляду кошового, Семен зрозумів, що отаман просто тягне час – за мутним зеленкуватим склом годі було роздивитись бодай щось певне. Він багатозначно посміхнувся, але розмову розпочинати не поспішав. Так, у Семена Паливоди є відповіді на запитання кошового. Зрештою, він не дарма узяв свої сто дукатів за розслідування крадіжки з військової скарбниці. Проте Семен Паливода цінує власну красномовність і не поспішає демонструвати її до того моменту, коли його зволять запитати про хід розслідування. Він витяг із-за пазухи зошит у затертих шкіряних палітурках і почав заклопотано гортати його сторінки.

Як Семен і сподівався, кошовий не втримався першим. Цікавість взяла верх над власним іміджем і запорожець сердито буркнув:

– Мовчиш, козаче?

Хвилинка мовчанка, під час якої чутно було іржання коней за межами світлиці, шкряботіння шашілі в стінах і шурхіт сторінок зошита, що їх гортав Семен.

– Мовчиш, запитую? – повторив кошовий, підвищивши голос.

– Прошу? – Семен зробив вигляд, що не почув попередньої фрази співрозмовника.

Нагнибіда вищирився:

– Паливода, не гніви мене!

– Як можна, батьку?

Кошовий відкашлявся.

– Добре. Вважатимемо, що ми обидва витримали достатню паузу. Маєш щось для мене?

– Маю, батьку.

– То кажи, скурвий сину, не мотай печінки! – пудовий кулак Нагнибіди упав на дубові дошки столу з такою силою, що вони жалібно рипнули.

Семен стримано посміхнувся, заховав зошит, після чого витягнув із валізи шкіряний гаман. Значно більший за той, що його півгодини тому кинув під ноги Обуху. Коли клав на стіл, у гамані щось загадково дзенькнуло.

– Тисяча флоринів, батьку. Можете порахувати. Усе на місці.

Кошовий, намагаючись приховати здивування, зважив гаман на долоні. Дев'ять тижнів тому він відрядив посланців до Семена Паливоди. З одним лише проханням – знайти злодюжку, який прикинувся заморським будівельником та обдурив військову казну на тисячу флоринів. Кошовий сподівався, що зможе повісити хоча б самого злодія. І то в перспективі. На повернення коштів Нагнибіда, будучи людиною досвідченою, не сподівався. Хоча й нервувалася – подібна недалекоглядність могла коштувати йому отаманської булави. І не лише булави. Як споконвіку велось на Січі, колишні заслуги перед товариством не зупинили б запорізьку сірому від того, щоб побити невдачу-отамана палицями біля стовпа на майдані. Запорожці були далеко не толерантними підлеглими для будь-кого з обраної ними старшини, тож за найменшу невдачу карали жорстоко. А якщо додати той факт, що крадіжка за січовим звичаєм вважалася найважчим злочином, бродіння в масах було гарантованим.

Обличчя Нагнибіди стало майже привітним.

– Добру звістку приніс, козаче!

Семен стримано посміхнувся.

– Це ще не все, батьку, – відповів він.

Брови кошового здивовано підійнялись:

– Тобто?

– Тобто гроші, які були вкрадені у товариства й повернуті завдяки моїй праці, лише частина певного дійства.

Кошовий закліпав очима і ще більше став схожим на китайського Будду.

– Нічого не розумію.

Семен не міг собі відмовити в можливості насолодитись власним тріумфом. Звістка, яку він приніс зі Слобожанщини, повинна була вчинити ефект порохової бомби. Ще б пак, змова проти самого кошового отамана Запорізької Січі! І змова, яка майже вдалась. Якби не збіднілий шляхтич із Поділля, якого запорізький кіш кілька років тому нагородив прізвиськом Паливода! Семен набрав поважного вигляду.

– Я навіть не здивований, – мовив він. – Тобі нічого не відомо.

Іван Нагнибіда гукнув джуру, передав йому гаман і заходився вдруге накладати люльку. Нарешті, вдарив кресалом, випустив хмаринку диму й поглянув на Семена.

– Розповідай, не тягни час. По очах бачу – відбулося щось важливе. Такі новини мушу знати першим проміж козаків.

Семен Паливода видобув з-за пазухи сувій пергаменту зі зламанною сургучевою печаткою. Протягнув отаману. Той взяв сувій до рук і почав розглядати залишки сургуча, на якому можна було розпізнати печатку Війська Запорізького Низового. Тобто власну печатку.

– Що це? – Нічого не розуміючи, Нагнибіда підвів очі на Семена.

– Прочитай.

Кошовий розгорнув сувій і заходився читати. В міру того як пробігав очима рядки, обличчя його ставало все більш похмурим, а зрештою, очі почали метати блискавиці. Нарешті скочив на ноги, пожбурих пергамент на долівку й забігав світлицею.

– Чорт забирай, це вже занадто! Хто це писав?!

– Ти, батьку.

– Що?! – Нагнибіда гаркнув з такою силою, що в прочинених дверях з'явилась голова джури. За мить вона зникла після сповненого праведного гніву крику: – Геть, скурвий сину!!!

– Заспокойся, батьку, – здійняв руки з поверненими вперед долонями Семен. – Я все поясню.

– Звичайно, поясниш! Що за маячня? Мій лист до бейлер-бея¹ Анатолії з попередженням про майбутній похід козаків морем до його берегів?! Та це ж на голову не налазить! Я, матері його ковіньку, не міг такого написати!

– Звичайно, не міг. Але погодься, підпис твій. Його можна порівняти з будь-яким листом, що зберігається у військовій канцелярії. Можеш бути впевненим, ніхто не відрізнить.

– Але як?! Я не розумію! – пика кошового почервоніла, віщуючи максимальну ступінь обурення.

Семен зітхнув.

– Підробка. Але підробка майстерна. Втім, лист мав з'явитись лише після того, як тебе звинуватили б у крадіжці тисячі флоринів з військової казни. Думаю, на фоні такого звинувачення він мав стати зерном у благодатному ґрунті. Та й тема листа дуже вже кричуща, щоб надто ретельно досліджувати автентичність підпису. Людина, яка його писала, надає туркам інформацію про час уторгнення запорізької флотилії, міста, які планується атакувати, а також кількість козаків, які братимуть участь у рейді. Це зрада. У будь-якому випадку люди, що після отримання турками листа вирушать у похід, – смертники.

Кошовий спробував узяти себе до рук, упав у крісло і, слухаючи Семена, голосно засопів.

– Для чого? Для чого давати туркам можливість розбити нас у такий підлий спосіб?

Семен знизав плечима:

– Війна підла річ, батьку. Ти пройшов стільки бойовищ, не тобі розповідати цю прописну істину. Проте ми маємо справу з іншим випадком. Лист навряд чи мав попасти на квітучі береги Анатолії.

– Але ж...

– Все робилось не для розгрому запорожців.

– Для чого ж? Семен зітхнув.

– Копають безпосередньо під тебе, хіба не очевидно?

– Як?! Хто?! – Нагнибіда, який почав було заспокоюватись, знову зірвався на крик.

Семен посміхнувся посмішкою вдоволеного кота:

– Це два запитання. Якщо дозволиш, почну з першого.

– Кажи, не муч!

Тепер прийшла черга піднятися з лави Семену. Він пройшовся кімнатою, заклав руки за спину й повернувся до кошового.

– Отже, батьку, на початку хочу повернутись трішки в минуле. Щоб картина нашого дійства стала для тебе більш зрозумілою. Ти гарний старшина і добрий отаман. І коли кажу це,

¹ Бейлер-бей – в Османській імперії голова провінції.

бачить Бог – не намагаюся вдаватися до лестоців, просто констатую факт. Проте, коли тебе обирали на отаманство під час військової ради, чи так уже одногосно була віддана булава?

Нагнибіда в задумі провів рукою по неголеному підборіддю.

– Це Січ. Ти її добре знаєш. Тут усім не вгодиш, не раз до шабель доходило.

– Так, мені відомо, – погодився Семен. – Тому, коли до моїх рук потрапив цей лист, я поставив собі запитання: можливо, перед нами спроба прибрати зі шляху конкурента й посісти місце кошового отамана? Адже все дуже просто. Просто до геніальності! За досить невеликі кошти наймається людина, яка під виглядом будівничого береться за будівлю укріплень січової фортеці. А насправді очікує, коли до її рук попадуть гроші військової скарбниці. Далі людина зникає. І про це ніхто не знає, окрім кошового отамана й кількох наближених до нього людей, яким кошовий наказує мовчати. Адже вони все розраховували вірно, ти мовчав?

– Так, – застогнав Нагнибіда. Він лише зараз починав розуміти, яка небезпека чигала зовсім поряд.

– Так, – повторив Семен. – Але тисяча флоринів – чималі кошти і їхню відсутність, у тому разі коли б сірома захотіла пересвідчитись, чи її отаман чистий на руку, швидко було б виявлено. Саме в цей момент з'являється лист із підписом кошового, у якому останній прирікає майже всіх учасників майбутнього морського походу до лютої смерті від рук готових до відсічі турків. А далі справа техніки – бунт, чорна рада, швидкий суд і страта. Все, дорогу до жаданої булави відкрито й не потрібно очікувати наступного Різдва, коли рада обиратиме майбутню старшину. У процесі буремних подій позбуваєшся конкурента, якому б скоріш за все програв у симпатіях козаків. Ми обидва знаємо Січ настільки, щоб зрозуміти: за сприятливих обставин все могло б чудово скластися для того, хто замислив подібне.

– Хто ця наволоч?! – голос Івана Нагнибіди лунав глухо, а інтонація не віщувала невідомому заколотнику нічого доброго.

– А це якраз друге питання, – розвів руками Семен. – І відповіді на нього я поки не маю.

– Як не маєш? – блиснув оком кошовий. – Тобто все тобою розказане – лише припущення? Жодних імен?

– Я не характерник, батьку, – широко посміхнувся Паливода. – Не чарівник. А людина, яка замислила проти тебе недобре, має достатньо засобів, щоб відбити зайвий інтерес у будь-кого, хто ставитиме незручні запитання. Тож розпитати не зміг, не гнівись. Проте...

– Що? – кошовий сопів, немов ковальський міх.

– Проте я люблю обдумувати свої кроки наперед. Тож коли кошовий отаман каже, що Семен Паливода є одним із блазнів, які вирішили надерти один одному чуба, я розумію, що роблю все вірно. Адже ніхто не здогадався про справжні мотиви моєї вистави.

– Вистави?

– Я про поєдинок. Адже не задля пустої слави, навіть не заради виграшу коштовної шаблі було розпочато двобій, батьку!

– Для чого ж? – Нагнибіда слухав Семена, лише час від часу вставляючи короткі запитання.

– Для того, щоб моя поява на Січі була помічена. Так швидше розійдуться розмови, що Семен Паливода привіз украдені в кошового отамана гроші. Тисячу флоринів.

– Тобто ти хочеш сказати, що крадіжка уже не є нашою таємницею? – блиснув оком кошовий.

– Саме це, батьку.

– Але ж ми домовлялись!

– Так було потрібно і про це мав подбати мій помічник, Микита. Ти мав змогу бачити його під час нашого минулого візиту.

Кошовий, пригадуючи, похитав головою.

– Так, пам'ятаю. Хлопчина в чернецькій сутані. Здається, бурсак.

– У минулому. Козацьке життя йому більш до вподоби. Отже, він розповів натовпу про крадіжку. Для тебе новина зараз несе більше позитиву, ніж негативу, адже гроші повернуто в казну. А людина, про яку ми говорили, отримала приховане повідомлення – її викрито. Якщо додати той факт, що його найманець, той самий «будівничий», зник без сліду, у нього достатньо причин для тривоги.

– А він зник без сліду?

Паливода дістав люльку і посміхнувся.

– Не для всіх. Дехто в Черкасах знає про його місцезнаходження достеменно. Але не наш злочинець. Тож маю всі підстави сподіватись, що саме цієї ночі він полишить Січ. Радив би, не привертаючи зайвої уваги, розіслати у степ дозори. Клянусь гонором, до ранку ми дізнаємось, хто замислив зжити тебе зі світу.

Кошовий вибив згаслу люльку до ніжки столу, відкашлявся і владним голосом покликав:

– Джуро! А ходи-но сюди, скурвий сину...

Розділ IV



Плавні, які неподалік від острова Базавлук оточували стрічку Дніпра пасмом очерету в кілька верст завширшки, нічної пори жили своїм буйним життям. Шелестіли високими стеблами очерету, плескотались, кричали голосами численного птаства й позирали на козацький дозор прихованими очима хижаків. Сила-силенна живності переживала у мороці місячної ночі свої маленькі тріумфи й трагедії. Десь рились у пошуках їжі дикі вепри, сторожко поводи́ла вухами сповнена грації лань. Вагалась, чи напиться води, чи кинутись навтьоки. Темними тінями вишукували здобич вовки й діловито будували свої заплави трудяги-бобри. Звідкись чувся навіть рик ведмедя, що невідомо в яких справах гуляв болотистими плавнями. А над усім цим царював потужний жаб'ячий хор.

Семен притримав коня, насолоджуючись краєвидами нічних плавнів. Погода видалась тихою, а темний купол неба, на якому під час заходу сонця гуртувались купчасті білосніжні хмари, на ніч очистився і вкрився мірадами зірок. І серед тисяч блискучих вогників немов щедрими мазками невідомого живописця розлігся рукав Чумацького Шляху. Микита, який тримався поруч, теж замилувався картиною нічного неба в супроводі симфонії нічних плавнів. На деякий час обидва навіть забули, з якою метою приїхали. Втім, дійство відбувалось недовго – за чверть години зійшло бліде око повного місяця, приховуючи зоряне різноманіття. Слідом за цим хропіння коней, брязкання упряжі й тихі розмови запорожців повернули їх з небес на землю, примушуючи спостерігати за більш прозаїчними речами, аніж зорі над головою.

Семен прислухався. Неподалік лунав притишений голос кошового. Отаман особисто очолив один із роз'їздів комонного козацтва, які вийшли у степ. Збори, з огляду на той факт, що здобич у жодному випадку не можна було злякати передчасно, зайняли увесь вечір. Кошовий і кілька його вірних джур збирали лише тих запорожців, до кого мали цілковиту довіру. Але навіть їм не розповідали про справжню мету виходу. Усі, окрім Семена Паливоди, самого кошового отамана і Микити, а також дев'ятьох очільників козацьких чат, вважали, що полюватимуть на татарський чамбул, який несподівано з'явився в безпосередній близькості від Січі.

Семен видобув із кишені каптана схожий на цибулину срібний годинник. У непевному світлі місяця зміг роздивитись стрілки. Вони вказували на першу годину по півночі. Ще за півгодини місяць підніметься у височінь і плавні засяють немов на долоні. Тож невідомий злочинець, ким би він не був, повинен з'явитися зараз або ніколи. Втім, другого Семен не припускав. Він надто гучно з'явився на Січі, а за годину після бою з Обухом у всіх шинках січового передмістя тільки й було розмов, що про тисячу флоринів, які Паливода повернув у казну, упіймавши будівничого, який виявився шахраєм. Тому, хто розпочав усю цю непевну справу, стало недобре. А коли додати, що заколотник не знав, чи розкрив його ім'я упійманий, вихід залишався один – бігти світ за очі. Адже тут на нього очікувала люта смерть на шибениці чи на гаку. Він, звичайно, не міг знати, що, на превеликий Семенів жаль, справжнього імені заколотника злодюжка не розкрив. Коли його допитували в черкаській в'язниці, куди той потрапив

завдяки проханню Семена Паливоди, з'ясувалось, що горе-будівничий просто не знав імені, називаючи свого замовника «його ясновельможність». Проте, як справедливо вважав Семен, паніка мала зробити решту справи й очікувати залишилось недовго.

Він не помилився. Щоправда, примхлива фортуна посміхнулась не настільки приязно, як на це можна було розраховувати, але й не повернулась спиною. Не було погоні й бійки, не було куль, які шипіли біля скроні, не лунав дзвін мечів. Усе відбулось більш прозаїчно. Втім, кулі були, але пізніше. Коли місяць видряпався на небосхил, до Івана Нагнибіди підїхав джура з доповіддю, що трьома верстами західніше козацька чата затримала військового суддю Пилипа Дрозда, який не міг пояснити, з якою метою серед ночі зібрався їхати в невідомому напрямку.

– Де він?! – вихопилось у кошового.

– Там, де затримали. Батько курінний дав наказ його роззброїти і їхати до вас зі звісткою. Недобрий погляд кошового був легко помітним крізь морок місячної ночі.

– Суддя! Але чому?!

– Можливо, він сам про все розповість, – припустив Семен.

Іван Нагнибіда вдарив коня острогами, наостанок заявивши:

– Що ж, поїдемо до нього на поклони. І вір мені, Паливода, він усе розповість!

Їхали рясю крізь степ і примарне місячне сяйво. Першим – кошовий отаман, який ледь приховував лють і нетерпіння, за ним решта загону. Попереду помітили, нарешті, світло смолоскипів і кількадесят вершників, що завмерли серед поля, очікуючи. Наблизились.

Пилип Дрозд, п'ятдесятилітній товстун, якого Семен звик бачити сповненим пихи й розуміння особистої важливості, цієї миті так не виглядав. Скоріше був схожим на загнаного звіра. Він переводив погляд з одного козака на іншого, крутився в сідлі й смикав за повід, від чого кінь теж змушений був крутитися з боку на бік. Його обличчя з насунутою на лоб шапкою вражало виразом розгубленості навіть у мерехтливому світлі смолоскипів. Коли Дрозд помітив кошового, завмер, пустивши повід. Очевидно, зрозумів, що опиратись далі немає сенсу.

– Отже, ви все спланували? – видихнув якимось тужно.

– А ти як думав, пане суддя? – відповів запитанням на запитання Нагнибіда. – Мислив тихцем нас покинути, а ми ні сном ні духом? Ні, голубе! Не можемо тебе пустити, не попрощавшись.

Дрозд спробував посміхнутись, що йому не надто вдалось.

– Ти дурень, Нагнибіда. Завжди був дурнем. Така людина, як ти, не може носити булаву кошового отамана.

Кошовий посміхнувся недоброю посмішкою.

– Чому ж? Козаки інакше вважають, тому й обрали. Рада обрала, під знаменами, вільними голосами й при арматі¹⁷!

Військовий суддя приречено зітхнув.

– Козаки... Сірома! Такі ж голодранці, як і ти, Нагнибіда. Як же я вас усіх ненавиджу! Чому ви повинні вирішувати за мене? Чому маю коритись тому, у кого ні шеляги за душею?

Голос кошового наповнився металом:

– А тобі, дуко¹⁸, голодранці не до вподоби? Від них вернеш свого шляхетного носа? Дарма! Січ завжди була обороною для будь-кого. Чи ти шляхтич, чи козак, а чи кріпак. Не питалась, у кого скільки золотих за душею. Лише в Бога віруй та Україну люби! У тебе, бачу, не так? Що ж, я справді старий дурень, коли ти у мене майже рік за військового суддю був.

Кошовий говорив голосно, майже перейшов на крик, але Дрозд його вже не слухав. Погляд військового судді прикипів до Семена, який спокійно сидів у сідлі поруч з кошовим.

¹⁷ Армата – застаріла назва артилерії.

¹⁸ Дука – так у козацькому середовищі називали заможних людей.

– Ти... Все ти, клятий! Я все продумав! Усе прорахував, але ти, мерзотник, повинен був сунути свого носа у мої справи! – заверещав Дрозд і в руці в нього з'явився пістолет.

Семен навіть не думав тікати або ухилитись. Марно. Від нього до заколотника не більше п'яти кроків, а той, судячи з усього, жартувати не збирався. За коротку мить, що минула від першого крику «зброя!» до пострілу, він устиг лише подумати, що Дрозда погано обшукали. І все виглядатиме дуже кумедно, коли затриманому вдасться застрілити свого кривдника, перебуваючи в оточенні двох десятків запорожців.

Постріл пролунав оглушливо, а іскри з пістолетного ствола опалили обличчя. Куля пролетіла зовсім поруч, хоча Семен не зміг би сказати, чи чув її свист. За мить пролунав другий постріл, Пилип Дрозд відсахнувся, впустив пістолет і важко завалився набік, упавши під ноги власному коневі. У тиші голосно співали цикади, заступивши притихлий жаб'ячий хор. Семен поглянув на кошового й помітив у нього в руці великий рейтарський бандолет¹⁹, з дула якого вилаась цівка диму.

– Скурвий син, – резюмував Нагнибіда, заховав бандолет у кобуру на сідлі й заходився накладати люльку. – Надто легко помер.

Семен відкашлявся:

– Він на це розраховував. На добраніч, батьку. Щось я втомився.

Він повернув коня і в супроводі Микити поїхав туди, де місяць відвоював у темряві громаддя січової фортеці. Там горіли вогники смолоскипів і невидимі вартові вдивлялись у морок, насторожені стріляниною. За спиною почув голос кошового:

– Паливодо!

– Так, батьку, – притримав коня Семен.

– Я твій боржник.

– За все розраховано.

Кошовий неквапно похитав головою:

– Гроші – пил. Я твій боржник.

– Як скажеш, отамане.

¹⁹ Бандолет – старовинна вогнепальна зброя, великий пістолет або короткий карабін. Використовувався в кавалерійських підрозділах Речі Посполитої.

Розділ V



Коні налякано захропіли, а передня пара навіть спробувала звестись дибки. Ридван, який до цього плавно похитувався, долаючи темряву ночі, зупинився. Адам Ієронім Сенявський прокинувся й від несподіванки вдарився головою об спинку дивана, на якому сидів. Відкашлявшись, невдоволено гукнув:

– Що там відбувається? Чому стали?

Замість відповіді до нього долетіло цьвохкання батога й крики кучера, якими той намагався примусити коней рухатись. Залишки сну після смачної вечері в замку розтанули, немов передранкова імла. Сенявський смикнув завісу на бічному вікні ридвана й спробував роздивитись, що відбувається.

Обабіч шляху, що вів від Меджибожа до лісової резиденції пана старости, яку останній звик іменувати мисливським будинком, тяглись лісові нетрі. Зараз, залиті непевним світлом повного місяця, вони виглядали таємниче, навіть моторошно. Спочатку Сенявський не міг роздивитись там жодного руху, але за мить відсахнувся від вікна, налякавшись руки в шкіряній рукавиці, яка постукала у вікно.

– Пане старосто, прокидайтесь! – Рука, як і голос, належали форейтору²⁰, що супроводжував екіпаж Сенявського. Форейтор покинув своє місце в сідлі й стояв на ніжці ридвана.

Пан Адам опанував себе і рішуче відчинив дверцята ридвана. Жовнір виглядав стривоженим. У лівій руці тримав смолоскип, з якого на дорогу скрапували краплини палаючої олії. Праву нервово стискав на руків'ї одного з пістолетів.

– Чому стоїмо? – намагаючись заглушити страх металом у голосі, запитав Сенявський.

– Вовки, пане староста. Коні налякані.

– Вовки?

– Вони, кляті.

Сенявський відчув, як його страх перероджується в напад люті.

– Але я, чорт забирай, наказував постріляти вовків ще півроку тому! І мені доповідали, що наказ виконано. Звідки вони тут?

– Не можу знати, – жовнір покрутив головою. – Ми їх справді вибили до ноги...

Цієї миті, перериваючи жовніра, попереду пролунало моторошне виття. Раз і вдруге. Після цього в лісових нетрях праворуч і попереду ридвана Сенявський почув гарчання.

– Но! Вперед! Уперед! – ще більш енергійно замахав батогом кучер, але шість коней, що були запряжені у ридван, його дії не додали бажання бігти в темряву. Налякані тварини хропіли, стригли вухами й намагались задкувати. Сенявський намацав на сидінні поруч із собою кобуру з пістолетом. Оголив зброю, звів курок, після чого поглянув на форейтора.

²⁰ Форейтор – помічник кучера. У випадку, коли коні були запряжені цугом і останній не діставав до передніх батогом, допомагав йому тримати упряж у покорі.

– Чого ти на мене витріщився?! – заволав щосили. – Іди виконуй свою роботу! Чи мої драгуни, маючи при собі зброю, бояться якихось там вовків?!

Жовнір уклонився, поглянув якимось безнадійно на Сенявського, потім на кучера і пішов шляхом вперед, туди, звідки щойно вчулось вовче виття. Сенявський став на сходинку ридвана й уважно спостерігав за жовніром. Якийсь час його було видно на залитій місячним сяйвом бруківці. Потім він перетворився на неясну тінь, що її оточувала жовтувата плямка світла від смолоскипа. Минуло близько трьох хвилин. Тиша, яку тепер не порушувало ані вовче виття, ані хропіння коней, почала заспокоювати. Кучеру навіть удалося зрушити з місця ридван, і вони повільно покотилися слідом за форејтором, смолоскип якого вдалечині освітлював шлях. На мить Сенявському здалось, що небезпека залишилась позаду. Однак уже за хвилину він відчув, як від жаху кров стигне у жилах. Біля драгуна метнулась темна тінь, він несамовито залемментував і упав на землю. Смолоскип згаснув, і з освітленої місяцем напівтемряви линуло лише несамовите гарчання.

Сенявський похапцем перехрестився й зачинився в ридвані. Знадвору чув, як кучер на козлах почав молитись. Коні, яких було залишено напризволяще, раптово потягли і, полишивши стрічку шляху, побігли в ліс. Деякий час екіпаж їхав у темряві, підскакуючи на невидимих вибоїнах. Скло у дверях вилетіло, засипавши Сенявського гострими скалками, він кілька разів болісно вдарився головою, після чого знепритомнів.

Коли пан староста прийшов до тями, він лежав на підлозі ридвана. Застогнавши, провів долонею по обличчю й відчув щось липке. Очевидно, подумав Сенявський, скалки розбитого скла порізали обличчя. Біль не давав себе знати.

– Гей, кучере! – покликав він, відчуваючи, як крижані лабети страху все сильніше стискають його серце. Від страху навіть згадав ім'я кучера. – Кшисю, де ти?

Відповіддю слугувала мертва тиша. Сенявський відшукав у темряві пістолет і повільно виліз із ридвана.

Він знаходився в чорному лісі. Вочевидь екіпаж застряг серед дерев і далі їхати просто не зміг. Сяйво повні не могло пробитись крізь крони дерев нагорі, тож скільки не намагався пан староста, але нічого роздивитись не зміг. Нічого, окрім тьмяного вогника олійного ліхтаря, який досі мерехтів поряд з місцем кучера на козлах. Стискаючи тремтячими пальцями руків'я пістолета, Сенявський поволі підійшов до ліхтаря. Озирнувся. Здається, поряд нікого.

– Кшисю, де ти, мерзотнику?! – ще раз покликав староста і знову не дочекався відповіді. Він відшукав у темряві уламок сухої гілки, похапцем вирвав з дверей ридвана завіску і, намотавши її на палицю, заходився поливати олією з ліхтаря. Коли імпровізований смолоскип був готовий, підняв закоптіле скло на ліхтарі й запалив його, освітлюючи все на кілька метрів навкруги.

Те, що побачив Адам Ієронім Сенявський, примусило його ще більше похолонати від жаху. Коні нікуди не поділись, як він одразу припустив. Як і кучер, якого пан староста не міг докликатись. Усі вони лежали у кривавих калюжах з розірваними горлянками. Невидючі очі кучера дивились у височінь, а на його обличчі, навіть у світлі смолоскипа, можна було роздивитись мертвенну блідість. Сенявський зашепотів молитву, одночасно прислухаючись до звуків у лісових хащах.

Спочатку все було тихо, але вже за хвилину здалеку долинуло зловісне вовче виття. Староста рвучко повернувся в тому напрямку, звідки почув виття, і викинув уперед озброєну руку. Лише темрява. І звуки в ній. Тепер, окрім виття, ясно можна було розібрати шурхіт минулорічного листя під чиймись ногами, тихе гарчання. Раптом Сенявський осягнув, якої трагічної помилки він припустився. Смолоскип! Нападники, ким би вони не були, спочатку не помітили його, тож, убивши кучера і коней, пішли геть. А зараз побачили світло і повертались. Сенявський пошепки вилаявся, пожбував смолоскип геть і одним стрибком заплигнув

між трупи коней. Утиснувся між них, намагаючись стати одним цілим з землею і холодіючою плоттю.

Минуло не менше трьох хвилин, доки до вух Сенявського долинув неясний шурхіт. Це не були кроки, лише тихий шелест листя. Намагаючись не видати себе, пан Адам визирнув зі своєї схованки й мало не заволав від жаху, що раптово пройняв його несамовитою хвилею. Зовсім поряд, не далі як за десять кроків, від нього знаходилась істота. Ні, це не був вовк. Але й людиною навряд чи можна було назвати те, що напружено нюхало повітря, намагаючись відшукати Сенявського. На мить смолоскип, пожбурений паном Адамом, розгорівся яскравіше й освітив істоту настільки, що стало можливим роздивитись її заросле шерстю тіло, важкі щелепи, з-під яких виступали ікла й сповнені нелюдської ненависті очі. А ще довгі передні кінцівки, які сягали майже землі й були увінчані велетенськими кігтями. Після цього сили полишили Сенявського, і він знепритомнів...

Коли наступного ранку сонце почало вигрівати стволи мідних фальконетів на бастіонах мисливського будинку Адама Ієроніма Сенявського, сторожа біля воріт була чимало здивована невідомим прибульцем. Останній з'явився на шляху, що вів до Меджибожа, й намагався потрапити до маєтку. Втім, невідомим чоловік залишався тільки до того моменту, коли старший з охоронців не придивився до нього пильніше. Яким же було здивування старого солдата, коли в обірваному, залитому кров'ю і сивому, як дим, бідаку він упізнав власника Меджибізького ключа. Перед ним стояв, стискаючи в руках хрест, зроблений з уламків гілки і шматка обвугленої тканини, Адам Ієронім Сенявський.

Розділ VI



Ранок після буремної ночі видався сонячним, навіть урочистим. Прозорий купол неба вражав чистою бірюзою, яку не наважувалась порушити бодай дрібна хмарина. Сонце, яке палало на сході світовою пожежею, позолотило маківки церкви Святої Покрови, додало свіжих кольорів квітнику навпроти й почало швидко випалювати росу на поживній траві майдану. Приземкуваті курені з викладеними дерниною дахами ще відкидали похилі тіні, але з димарів курінних кабиць²¹ у небо потяглись перші несміливі пасма диму. Там кашовари розпочинали готувати сніданок. Прості, але поживні страви. Булькав у казанах куліш, шкварчало на великих пательнях сало, перетворюючись на хрусткі шкварки, а у вуглях перегорілих вогнищ доходили коржі-загреби, що їх за звичаєм пекли прямо під шаром попелу.

На фортечних вежах настав час зміни караулів. Утомлені нічним чергуванням запорожці, чії очі вглядались у ніч у пошуках непроханих гостей, тепер йшли відпочивати. Залишали оборонні споруди козацької столиці новій зміні захисників. Помітним був рух і біля будинків січової старшини. Там бігали джури, юрмились козаки. Деякі, виконуючи накази кошового, виставляли в ряд вози. Утворювали з них підвищення і встеляли його перськими дорогими килимами. Кілька козаків під командою військового довиша²² виносили на світ Божий мідні тулумбаси²³, установлювали їх неподалік від імпровізованого помосту. Готувалась військова рада, і Семен Паливода знав причину її підготовки. Проте ці заходи цікавили його найменше. Свою роботу він виконав і мав намір відпочивати. Можливо, у човні серед плавнів з вудкою в руках, а можливо, у одному з шинків, якими так славилось передмістя Запорізької Січі. Хоча, поміркувавши хвилину, дійшов до висновку, що одне одному жодною мірою не завадить. Просто для кожного з варіантів відпочинку має бути свій час. Як і для ранкових занять фізичними вправами, що їх Паливода звів у статус обов'язкового дійства як для себе, так і для свого зброєносця.

Семен повернувся до Пилипенка, який стояв навпроти нього одягнений точнісінько так, як і сам Паливода – у самих лише шароварах, підперезаних шкіряним очкурором.

– Добре, повернемось до наших баранів. Сьогодні залишимо шаблі в спокої? – запитав у Микити.

– Саме так.

– Тоді гопак?

– Дякую, ясний пане, – простодушно посміхнувся Микита.

– Тоді захищайся, голубе!

²¹ Кабиця – відкрита піч, вогнище з димарем. Використовувалась у Запорізькій Січі для приготування їжі.

²² Військовий довиш – у Запорізькій Січі виборна старшинська посада. Відповідав за литаври, за допомогою яких скликалась військова рада.

²³ Литаври.

Семен перейшов до справи одразу. Швидкими й плавними рухами, які більш за все нагадували звичайний гопак, наблизився до Микити й атакував його, наносячи удари руками й ногами. Пилипенко, який мало не від початку їхнього знайомства виявив у собі неабиякий хист до бійки на кулаки, вправно відбив кілька перших атак і собі перейшов у наступ.

– Непогано, – резюмував Семен. – Продовжимо.

Він спробував атакувати ударами рук і мало не пропустив нищівний удар у корпус. Здивувавшись, подумав, що Пилипенко вчиться з неймовірною швидкістю. Принаймні під час минулих занять нічого подібного він продемонструвати не міг. Семен усміхнувся і вирішив надалі діяти обережніше. Близько хвилини бійці кружляли один навпроти одного, намагаючись досягти вигідної для атаки позиції. Але скоро Семену це наскучило і він вирішив діяти. Розпластавшись у присядці, спробував підсікти ногу суперника. Микита очікував такого розвитку подій. Він відсмикнув ногу і цього разу таки досяг мети – в голові в Семена загуділо від потужного удару, яким його нагородив Пилипенко.

– Не болить? – не приховуючи глуму, запитав Микита, коли Паливода піднявся.

– А мало б? – Семен посміхнувся й собі, після чого пішов у рішучий наступ.

Хвилин за п'ять все було закінчено, а Микита полетів на землю з не менш жалюгідним виглядом, аніж щойно Паливода. Потім ще раз і ще. Нарешті, добряче спітнівши й захекавшись, бійці почали втрачати темп. Паливода вирішив, що настав час зупиняти поєдинок.

– Досить, – мовив він так спокійно, ніби щойно не пропустив удар у вухо, навзаєм нагородивши Пилипенка двома стусанами в груди і одним у щелепу. – Добре. На кулаки майстерно б'єшся.

Вони повертались до куреня, збиваючи носами чобіт з трави ранкову росу.

– Можливо, пора й шаблею оволодіти? – поглянув Семен на Пилипенка, вирішивши продовжити давно розпочату розмову.

Микита у відповідь лише замотав головою:

– Е ні, ясний пане. То не моє. Я людина з книжкою, не вояк.

Семен не здивувався. Подорожуючи удвох з Микитою степами наддніпрянської України й Диким Полем, він намагався привити тому вміння постояти за себе за допомогою зброї. Зрештою, такою була необхідність непевного часу. Адже зустріч з татарським загоном або ватагою місцевих розбійників була цілком ймовірною, а тоді лише власна вірна рука стане на заваді полону або смерті. Пилипенко погоджувався з таким твердженням, але вперто відмовлявся навчатись фехтуванню або стрільбі. Він не любив зброю, натомість був схилений на магії, алхімії, астрології й окультизмі. Максимум, на що він погоджувався, це навчання бойовому гопаку, у чому робив немалі успіхи. Зрештою, Семен махнув рукою. Кожному своє. І хоча вважав, що захоплення окультними науками навряд чи має відношення до корисних знань, ставився до захоплення свого помічника по-філософськи.

Вони підійшли до великого корита, що стояло поблизу колодязя, у дворі будинку для гостей. По черзі заходились умиватись прохолодною джерельною водою. Кілька хвилин Семен насолоджувався свіжістю й відчуттям сили у власному тілі, після чого ретельно обтер торс великим вишитим рушником. Лише тепер помітив, що біля інших дверей будинку, який було поділено на дві окремі половини, надто людно. Там, під очеретяним навісом конов'язі, пережовуючи ячмінь з ясел, влаштувались півтора десятка коней. Біля коней порались жовніри у блакитних каптанах і каракулевих шапках. Підсипали в ясла зерно, знімали сідла, витирали мокрі боки тварин ганчір'ям. З висоти різьбленого ганку за ними спостерігав невідомий чоловік, судячи з усього поляк. Невідомий мав руді вуса, бліде обличчя й відгукувався на «пан ротмістр²⁴». Він пив чай з великого керамічного кухля й кидав погляди у бік Семена й Микити, намагаючись робити це так, щоб останні не помічали його уваги.

²⁴ Ротмістр – військове звання, командир підрозділу, хоругви.

– Хто ці люди? – запитав Паливода в Микити, знаючи напевне, що той уже про все випитав і дізнався.

– Поляки, – байдуже знизав плечима Микита. – Снідати зараз подавати?

Семен відвів погляд від конов'язі й поглянув на Микиту.

– Так. Кухлик кави, смажена яечня і свіжий хліб. Ось що зможе компенсувати мені нашу нічну прогулянку.

– За хвилину все буде готово.

Семен закінчив обтиратись і жбурнув рушника Микиті.

– Що ж, ходімо. А скажи мені, Микито, – раптом нагадав він, – чи зможеш ти відшукати для нас гарного човна і кілька вудок?

– Пан має лише наказати, – відповів Микита. Його хитрувате обличчя, заросле охайно підстриженою рудою борідкою, розпливалось у посмішці. – Все готово від вечора, а старий Мирон, той, що розпоряджається на січовій корабельні, показав мені заплаву, в якій можна рибалити гарних линів.

Семен зупинився й замріяно прикрив очі.

– Лини... Чого ще можна хотіти від прекрасного літнього дня?

– Воно-то так, пане, хіба...

Семен уважно поглянув на помічника.

– Я чогось не знаю?

Замість відповіді Микита поглянув на ганок, де розташувався ротмістр. Звідтам долинули голосні розмови. Поляки, які прибули на Січ разом з ним, висипали на ганок і про щось голосно радились. Судячи з кількості дорогого сукна й золотого шиття в їхніх убраннях, сусідами стали якісь досить поважні птиці. Семен зітхнув і продовжив свій шлях. Коли збігав сходами на ганок своєї частини будинку, у грудях відчув неприємне передчуття. Воно промовляло, що плани на відпочинок знаходяться під загрозою.

У світлиці на столі стояла пательня зі смаженою яечнею, скиби свіжого білого хліба й велика мідна кавоварка, від якої до стелі здіймалась ароматна пара. Доповнювали сервіровку порцелянові тарілки, чашки і срібні виделки. Семен сів за стіл, указав на місце навпроти себе Микиті й за хвилину обидва заходились снідати. Їли мовчки, Семен – про щось розмірковуючи, Микита – не наважуючись відволікати пана від думок. Закінчивши з яечнею, Семен налив у крихітну порцелянову чашку кави й відкинувся на спинку крісла. Деякий час задумливо спостерігав за ластівками, які сновигали за вікном. Десь там, під стріхою будинку було облаштовано їхнє гніздо, у якому безперервно вимагали їжі пискляві пташенята. Тож діловите сновигання пташок не припинялось ні на мить. Далі, за частоколом фортеці, ледь помітною на такій відстані блакитною стрічкою ніс до моря свої спокійні води Дніпро. Поверхнею води рухались кілька білосніжних вітрил. Недобре передчуття, яке з'явилося перед сніданком, поволі почало розчинятись, даючи місце спокою.

Ідилія продовжувалась недовго. Розмови й рух на вулиці стали більш гучними. Настільки, що можливо було розібрати окремі фрази. Говорили польською. Семен зітхнув і перевів погляд з просторів за вікном на спартанський інтер'єр світлиці. За хвилину поставив на стіл порожню чашку й повернувся до Микити:

– Що тут роблять ці поляки?

– З візитом прибули, – недбало відповів Микита, сьорбаючи каву.

– З візитом. Вони надто галасливі. Напевне, потрібно їм сказати, що кошовий навряд чи буде у змозі їх прийняти.

– Так вони не до кошового, – гмикнув Микита.

Семен здійняв брови:

– Цікаво. До кого ж тоді?

– До тебе.

Семен у задумі пригладив вуса. Передчуття не обдурили, а Микита, судячи з усього, уже перекинувся кількома словами з людьми блідого ротмістра й нічого йому не сказав. Спочатку сніданок, справи потім. Він сам так навчив помічника.

Голоси, здається, наблизились. Між ними вирізнявся один, який у досить різкій формі висловлював своє неприязне ставлення до «триклятого схизмата». Семен похитав головою.

– Очевидно, ті голосні розмови є наслідком праведного обурення їх милостей? – запитав згодом. – Обурення з приводу того, що їх не прийняли негайно?

– Саме так, ясний пане, – хитнув головою Пилипенко.

– Ти ще той пройдисвіт, Микито, – голос Семена свідчив, що він скоріше хвалив помічника, аніж мав на меті його відчитати. – Що ж, судячи з одягу вельможного панства, а також із породи їхніх коней, можу припустити, що ці люди не звикли до подібного ставлення. Цей факт підтверджує хоругва з гербом Леліва²⁵. Я можу їх зрозуміти.

Микита насупився.

– А нічого мене хлопом обзивати. І невідомо, хто тут «пся крев»...

Семен посміхнувся й заходився неквапно накладати тютюном свою улюблену люльку.

– Ти вірно все зробив, – зауважив, ударивши кресалом. За чверть години, коли залишки сніданку й посуд було прибрано, а Семен Паливода з поважним виглядом сидів за вкритим зеленою сукняною скатертиною столом, Микита, вислухавши насамперед кілька дошкульних фраз, мав честь запросити гостей до «його мості пана фахівця з розслідувань». Вочевидь така пишна форма рекомендації не мала сильного впливу на представників шляхетного панства, змушеного очікувати на прийом цілу годину. Принаймні очі старшого з них – того самого ротмістра в киреї з соболиним коміром і золотою застібкою, метали блискавки. І якщо його голос не реалізував громів, то лише тому, що шляхетний пан був надто роздратований навіть для цього. Він проігнорував привітання й навіть не думав знімати свою пишну боброву шапку, увінчану павичевим пером. Лише нервово стискав затягнуті в шкіру рукавиці пальці на руків'ї прикрашеної золотом карабели. Двоє його супутників мали не менш грізний вигляд. Хіба вираз обличчя кожного з них висловлював не обурення, а презирство.

Семен спокійно витримав блискавки з-під густих брів ротмістра і посміхнувся натягнутою посмішкою. Більш пильно роздивившись останнього, побачив перед собою доволі молоду людину. На вигляд посланцеві було років двадцять п'ять, і лише пишні руді вуса додавали йому солідного вигляду. Одяг супутників ротмістра був дещо скромнішим. Один з них, високий і блідий, мав на собі оксамитовий каптан, другий, невисокого зросту домініканець, лисий, з качкоподібним носом на округлому обличчі, чернечу сутану. Саме домініканець найбільше привернув увагу Семена. Точніше не сам він, а його очі. Це не були очі людини. Семен одразу навіть не зміг знайти аналогію пустому крижаному погляду ченця. Помисливши, вирішив, що таким поглядом у морській глибині супроводжує свою здобич акул. Він указав на крісла навпроти себе.

– Прошу, панове... На жаль, не маю честі знати ваших імен. Присядьте.

Ротмістр гучно відкашлявся, демонструючи, що його обурення все ще не має меж. Але всівся в крісло і навіть зволив відрекомендуватись:

– Віктор Мацейовський. Маю честь бути військовим товаришем його ясновельможності Адама Ієроніма Сенявського. І, прошу пана, не звик до подібного ставлення. Рівною мірою як мої супутники – поручник Михайл Березовський і його святість превелебний отець Бенедикт!

– Семен Ольховський! – відрекомендувався Паливода. Другу частину фрази він багатозначно проігнорував. – Радий бачити вас, шановне панство. Можливо, почет пана військового товариша теж зволить присісти?

²⁵ Леліва – шляхетський герб, який виник на початку XIV сторіччя. Використовувався родиною магнатів Сенявських, а також кількома сотнями інших родин польсько-литовської, а також української шляхти.

Той, кого ротмістр назвав Міхаєм Березовським, хитнув головою на знак згоди і сів у крісло поряд з ротмістром. Бенедикт у свою чергу нагородив Семена довгим акулячим поглядом і всівся на лаву. Застиг, перекидаючи між пальців правиці чотки, зроблені з великих бурштинових кульок.

– По кухлику кави? – запитально поглянув на ротмістра Семен.

– Ні.

– Можливо, вина?

– Зайве, – буркнув Мацейовський. – Ми воліли б перейти до справи одразу, без довгих передмов. Дайте наказ своєму служнику вийти. Орудка, яку я маю честь обговорити, є дорученням його ясновельможності. Дорученням конче конфіденційним!

Семен поглянув на Микиту, потім на ротмістра.

– Пане Мацейовський, у мене немає таємниць від мого помічника. Тож можете говорити у його присутності.

– У мене доручення, від виконання якого значною мірою залежить доля пана Сенявського! – звився ротмістр.

– І все ж я змушений настояти на своєму. Тим більше, що справа, задля якої ви сюди прибули, знаходиться у межах його компетенції.

– Прошу? – не зрозумів Мацейовський.

– Мій помічник є спеціалістом з окультизму, – поглянув Семен на ротмістра впритул.

Мацейовський хотів щось відповісти, але цієї миті домініканець мовчки здійняв руку з чотками, наказуючи йому скоритись. Це здивувало Семена, але він зробив вигляд, що нічого не помітив. Ротмістр відкашлявся.

– Отже, справа задля якої ми сюди приїхали, є досить складною... – промимрив він.

Семен із розумінням похитав головою.

– Так, так, мені відомо про трагічні події в маєтку Сенявських. Здається, убито сина його ясновельможності?

Від несподіванки Мацейовський мало не розкрив рота. Його пишні гусарські вуса почали виглядати кумедно, нагадуючи неохайні пензлі, що їх маляр помив після роботи не надто ретельно й залишив сушити один навпроти другого. Міхай Березовський нервово осміхнувся й лише домініканець залишився незворушним.

– Але, прошу пана, це трапилось лише кілька днів тому. Ми поспішали, як могли, звідки... – бубонів Мацейовський. Увесь пафос, з яким він розпочав розмову зник, і Семен побачив перед собою просту людину. Людину, яка мала на душі надто великий тягар проблем.

– Звідки мені про все відомо? – Паливода здійняв брови. – Але володіння потрібною інформацією і є тим хистом, завдяки якому я заробляю собі на життя. На жаль, мій батько, нехай земля йому буде пером, не зміг залишити мені великих маєтків. Натомість наділив жагою до пригод. І, мушу сказати без непотрібної скромності, здатністю мислити аналітично.

Мацейовський, не знайшовши відповіді, промовчав. Мовчали й решта відвідувачів. Семен, посміхнувшись самими кутками вуст, продовжив:

– У моєму доробку більше двох десятків розкритих злочинів і справедливо покараних злочинців. Тож не варто набивати собі ціну розміром статків і привілейованим становищем вашого сюзерена. Адже, панове, ви саме тому звернулись до мене і навіть зволили здолати шлях через Дике Поле. А потім терпіли немилосердне ставлення, яке я дозволив собі виключно з вини мого недбайливого служника?

Слова Семена, очевидно, справили на відвідувачів потрібне враження. Виключаючи Бенедикта, стосовно якого не можна було сказати нічого певного. Домініканець від початку розмови дивився на Семена похмурим поглядом своїх риб'ячих очей і перекочував між пальцями бурштинові кульки. Паливода неквапом почав накладати люльку. Казати, що про вби-

вство молодого Сенявського він дізнався від драгунів кам'янецького каштеляна²⁶, з якими пиячив у Черкасах перед приїздом на Січ, вважав зайвим. Від жовнірів Семен дізнався й про те, про що подейкували в самому Меджибожі. А саме – молодий Сенявський продав душу нечистій силі й вона стала причиною його смерті. Паливода не надто охоче брався за справи у яких була присутньою містична складова, тож тепер стояв перед непростим вибором. Зрештою, вирішив спочатку вислухати.

Мацейовський кілька хвилин мовчав, збираючись із думками. Тепер у його погляді проглядала повага до співрозмовника. Нарешті, важко зітхнув і розпочав оповідання:

– Його ясновельможність важко переживає смерть сина. Усю глибину його горя ніхто не спроможний передати словами. Плач та стогін, ось усе, що залишилось серед веселих у минулому маєтностей пана старости. Ми, його піддані, також у скорботі. Мушу сказати, що задля викриття й покарання вбивці молодого Сенявського я і мої супутники можемо зробити значно більше, аніж така дрібниця, як подорож через Дике Поле.

– Не сумніваюсь, – мовив Семен Паливода. – Для чого ж панству знадобилась зустріч із моєю скромною персоною?

– Але... – Мацейовський розгублено закліпав очима. – Я мав надію, пан допоможе нам!

– Не знаю, чи в змозі буду зарадити.

Семен говорив цілком серйозно. Він не набивав собі ціну, і це було помітно одразу. Мацейовський закліпав очима і голосно відкашлявся. Він не був готовий до такого розвитку подій. Почав виявляти ознаки невдоволення й поручник Березовський. Лише домініканець, як і раніше, залишався безпристрасним. Мацейовський подивився на нього запитливо, у відповідь Бенедикт прикрив очі й на мить схилив голову, немов даючи дозвіл на певний крок.

– Отже, не буду довго ходити навколо, пане Паливода, – видихнув Мацейовський. – Справа не є предметом торгу. Ми не лихварі, а шляхтичі. Ті, кому самим Богом велено тримати в руці зброю! Чи пан також є шляхтичем?

– Звичайно, – Семен поважно хитнув головою. – І мій герб добре відомий у Речі Посполитій.

– Тим більше! Тому маю сказати наступне: можливості його ясновельможності безмежні, а його бажання помститися за смерть сина єдине, що йому залишилось у земному житті. Пан Сенявський бажає, щоб ви взяли за цю справу. Вас буде щедро нагороджено.

Семен узяв чергову паузу, після якої мовив сповненим нудьги голосом:

– Гроші не надто цікавлять мене, панове.

Мацейовський зробив над собою помітне зусилля, аби залишатись спокійним.

– Тоді, пане Ольховський, є сенс розповісти нам, що саме може вас зацікавити.

Семен зітхнув. Картина тихої заводі за стіною очерету, човен і оливковий бік лина перетворювались на нездійсненну мрію. І вона, ця картина, так реалістично вималювалась перед його внутрішнім поглядом, що він, тамуючи жаль, сказав:

– Навряд чи це в компетенції Адама Сенявського. У мене зустрічне запитання.

– Слухаю.

– Ви все розповіли?

– Я вас не розумію! – знизав плечима Мацейовський. Паливода зімкнув пальці рук і уважно поглянув на співрозмовника.

– Я маю на увазі, чи справа стосується лише вбивства молодого Сенявського? – сказав він.

Мацейовський не відповів. Мовчали й решта візитерів.

– Отже? – повторив запитання Семен.

– Не лише убивства, – нарешті не витримав ротмістр.

– Тоді я волів би дізнатись про решту подій.

²⁶ Каштелян – у Речі Посполитій королівський службовець, який управляв замком і землями навколо нього.

Мацейовський зітхнув. Намагаючись не вдаватись до подробиць, коротко розповів про нічний напад на Сенявського, який мало не коштував тому життя.

– А це вже цікаво, – резюмував Паливода. – І ми підійшли до тієї причини, з якої я просив залишитись мого помічника. Що скажеш, Микито?

Пилипенко, який уважно слухав, похитав головою:

– Не потрібно знатися на окультизмі, щоб зрозуміти – староста зустрів лікантропів.

– Кого? – закліпав очима Мацейовський.

– Вовкулаку, перевертня, вервольфа. Можете називати як вам завгодно.

– Це маячня! – нервово засміявся Михай Березовський. Паливода уважно поглянув на поручника. На вигляд не більше двадцяти років, проте щось було в його вигляді таке, що не пасувало молодій людині. Можливо, неприродна блідість, а можливо, хворобливий блиск очей. Втім, сам Мацейовський теж був блідим. Хоча й не настільки. Здоровим рум'янцем на щоках міг похвалитись хіба мовчазний Бенедикт.

– Нам уже остогидли трикляті вигадки про вовкулаків! – додав поручник.

– Лікантропи існують, – авторитетно похитав головою Пилипенко, – і це зовсім не маячня. Є безліч задокументованих свідчень.

– Це маячня! – у запалі повторив Михай.

Мацейовський повернувся до нього й рішуче мовив:

– Міхаю, припини!

– Але що вони знають? – спробував сперечатись той.

– Я наказав тобі припинити! – підвищив голос ротмістр.

Березовський похитав головою і замовк.

– Прошу вибачити мого товариша, пане Ольховський. У нього є певні причини не вірити у подібні байки, – сказав Мацейовський. – Мушу додати, Адам Ієронім Сенявський не є одним з тих людей, які приймають негативну відповідь. Він звик домагатись свого і згоден продемонструвати свою щедрість у разі, коли ви допоможете вирішити його проблеми.

Семен прибрав офіційного виразу обличчя і встав із крісла, даючи зрозуміти, що аудієнцію закінчено.

– Я подумаю над вашою пропозицією, шановне панство, – відповів він.

Обличчя Мацейовського витягнулось.

– Але ми не маємо часу на роздуми! – спробував апелювати він.

Але Семен був непохитним:

– Мушу наполягати. Мені потрібен час для прийняття рішення. Мій служник сповістить шановне панство про результат на протязі дня.

На цьому розмову було закінчено. Ротмістр і поручник, обурено задерши носи й сповнивши світлицю дзвоном острогів, покинули приміщення. За ними, кинувши на Семена важкий погляд, вийшов домініканець. Вигляд мали такий, що Микита, повертаючись до світлиці, вдоволено посміхнувся. Семен дістав з кишені годинник. Уся аудієнція не зайняла й десяти хвилин. Він підійшов до відчиненого вікна й застиг, заклавши руки за спину.

– Що скажеш? – запитав у Микити, спостерігаючи за зеленими хвилями, що їх гнав вітер в очеретах плавнів.

– А що тут скажеш? – театральнo зітхнув Микита. – Маю починати збиратись. Надто добре знаю тебе, щоб припускатися іншої думки.

– Я настільки передбачуваний? – повернувся до нього Семен.

– Можливо, лише для мене.

– Лини й мандрівка в шинок виглядали б значно привабливіше, – спробував пручатись Семен.

– Для когось іншого, – гмикнув Микита.

Семен підійшов до крісла, обіперся на спинку руками й поглянув на співрозмовника. У виразі обличчя не мав і тіні іронії. Він був цілком серйозним і не налаштованим на жарти.

– Ця справа дуже не проста, Микито. Ти чув щось про Адама Ієроніма Сенявського?

– Хто ж не знає яворівського старосту? – знизав плечима Микита. – Поважний пан. Його землі безмірні, багатства нелічені...

– І норов нестримний. Втім, у цьому він схожий на інших людей свого рівня. Підозрюю, спілкуватись із паном старостою буде далеко не простою справою. Крім решти незрозумілого, маємо справу з нечистою силою. Цікаво, а яка місія домініканця, що не зволив сказати тут жодного слова? У мене склалося враження, що він прибув не так для діалогу, як для спостереження. Домініканці – слуги святої інквізиції. А якщо справою зацікавилась вона, все дуже не просто.

Микита повернувся до образів на покуті й тричі перехрестився.

– Одне можу сказати, ясний пане. Лікантропи таки справді існують.

Семен у задумі похитав головою.

– Я вірю лише в речі, які бачив на власні очі. Проте з висновком не поспішатимемо. Принаймні про вовкулаку я чую вдруге за останні кілька днів. І обидва рази це пов'язано з родиною Сенявських.

– Он як! – зацікавився Микита. – І про кого йшла мова в першому випадку?

– Про загиблого Олександра Сенявського. Жовніри, які оповідали мені про його вбивство, казали, що панич був вовкулакою. Що скажеш?

Замість відповіді Микита ще раз перехрестився й почав перебирати книжки у своїй потертій сидельній сумці, яку для цього видобув з-під постелі. Нарешті дістав невелику книжку, розгорнув її й продемонстрував гравюру, на якій був зображений перевертень. Семен узяв книжку до рук і заходився розглядати. Істота, зображена невідомим автором, виглядала насправді моторошно. На перший погляд – звичайний вовк, хіба що надто великих розмірів, на що вказували трупи кількох людей біля його ніг. Чорна густа шерсть звисала довгими пасмами, а озброєна страшними іклами паща розкрита в загрозливому гарчанні. Придивившись, Паливода зрозумів, що у вовка на гравюрі людські очі. Натякали на спорідненість із людиною й пропорції тіла вовкулаки – лапи з довгими гострими кігтями значно більше походили формою на ноги й руки людини, аніж на кінцівки звіра. Під малюнком знаходилась коротка анотація латиною, яка сповіщала: «Лукас Кранах, 1521 рік». Микита похапцем перевернув кілька сторінок, і перед Семеном опинилось зображення одягненої в лахміття й розпатланій людини. Людина пересувалась навкарачки, тримаючи у зубах немовля. Навколо було зображено шматки розтерзаних тіл, а на задньому плані заламувала в розпачі руки жінка, у якої істота вкрала немовля.

– Ось він.

– Що це?

– *Daemonium lurum*, – блиснув латиною Микита. – Демонічний вовк. Одна з найзагадковіших істот. Квінтесенція зла в чистому вигляді. Диявольський витвір, який приречений убивати, – тоном знавця заявив Пилипенко.

– Але вовка я бачу лише на одній з гравюр, на іншій просто безумець, – знизав плечима Семен.

– Лікантроп має дві сутності, – з поважним виглядом відповів Микита. – І обидві ти бачиш перед собою.

Паливода похитав головою і повернув книжку Микиті.

– Заспокойся, друже. Маєш повірити моему досвіду – у цьому світі існують речі, значно страшніші за побрехеньки про перевертнів та відьом. Особливо у випадку з Адамом Сенявським. Надто великі гроші й надто багато політики. Там, де присутні ці дві речі, легко можна втратити голову. У буквальному розумінні. Люди, які зважились на вбивство Олександра, дуже небезпечні, позаяк самі ходять по лезу.

І вони, судячи з усього, будуть не в захваті від того, що я почну копати. Можливо, варто взятись?

– Панська воля. Хоча я волів би триматись подалі від місця, де говорять про лікантропа!
– відповів Микита. – Піду сідлати коней.

Семен похитав головою.

– Стаю надто передбачуваним. Не поспішай.

Він сів у фотель, дістав з прикрашеної сріблом дубової скриньки перо, лист паперу й каламар. Близько чверті години щось старанно занотовував, після чого присипав листа тальком, звернув у сувій і перев'язав мотузкою. На мотузку крапнув розігрітий над свічкою сургуч, до якого притиснув іменну печатку. Простягнув листа Микиті.

– Насамперед піди до торгового передмістя. Знайди там лихваря на ім'я Мойсах. Заплати йому і залиш цього листа. Також купи в нього двійко поштових голубів. Подбай, щоб клітка була надійною, а птахи почувались добре. Можливо, вони стануть нам у нагоді. Потім знайди Мацейовського і скажи, що ми беремось за їхню справу. До нього зайдеш, коли закінчиш сідлати коней. Нехай мості панове будуть деякий час заінтриговані.

Розділ VII



Валка, очолювана Віктором Мацейовським, широкою риссю рухалась торованим шляхом серед численних пагорбів і долин живописного подільського краю. Дорога, яка була частиною Чорного шляху²⁷, підсохла, і тепер копита коней здимали з її поверхні хмаринки сивого пилу. Одяг вершників і коні внаслідок цього були вкриті сивою пеленою бруду. Пил потрапляв усюди – в очі, у ніс, рипів на зубах. Проте подорожні не нарікали. Усі давно звикли до неприємностей, що супроводжували комонну мандрівку. Стоїчно терпів незручності навіть домініканець, який, на великий подив Паливоди, виявився майстерним вершником і жодного разу не пересів із сідла свого вороного на віз, який супроводжував валку.

Околиці шляху, переважно порослі степовою ковилою пагорби й долини, піймавши на собі промені сонця, дихали пахощами зелені й спекою літа. Сліпучий диск сонця над головами подорожніх не наслідувалась накрити бодай дрібна хмарина і шерхит тисяч цвіркунів у казані спеки немов уповільнився, звучав ліниво і сонно. Лише жайворонок десь у височині кидав виклик променям денного світила своїми веселими переливами.

Коли сонце досягло зеніту, загін ротмістра Мацейовського наблизився до роздоріжжя. Тут, на пагорбі, з якого можна було оглянути околиці на багато верст, два шляхи перетинались. Один вів на південь, до Тульчина, другий вигинався західніше, на Меджибіж. Колись тут, як пам'ятав Семен, розташовувався великий заїжджий двір і шинок для подорожніх. Однак після набігу Кантемира-мурзи, який сплюндрував Поділля під час Хотинської кампанії, трактир було зруйновано. Відтоді він так і не відновився. Тож тепер із куп бур'яну, які колись були велелюдним майданом і подвір'ям трактиру, стирчали лише перекошені залишки стропил, купи почорнілої соломи й залишки глиняних стін. На самому роздоріжжі стояв камінь, на якому значились польською мовою назви населених пунктів, що до них вів шлях. Жовніри, які знали цю дорогу як свої п'ять пальців, не роздумуючи звернули на Меджибіж. Це дещо підняло настрій Микити, який їхав поряд із Семеном і стенав, як йому допекла жарінь.

Одразу ж за роздоріжжям шлях збігав з укритого смарагдом трави пагорба, минав широкий, засіяний житом лан і ховався під густим листям лісових велетів. Там, у затінку, він долав хащі, що розкинулись на добрий десяток верст, заживши недоброї слави розбійницьких володінь – очевидно, романтикам з великої дороги більш імпонувало вести свій промисел тут, аніж у польовій частині тракту. Слід зауважити, що загрозою розбійницького нападу ніхто з подорожніх не переймався, справедливо вважаючи, що чисельність і озброєння їхнього загону не дозволять харцизникам чинити з ними свої чорні справи.

У прохолоді гаю жовніри його ясновельможності дещо пожвавішали, маючи змогу перевести подих після кількогодінної подорожі під палючими променями сонця. Тож далі їхали з розмовами, жартами й реготом. Крім лісового затінку, до веселощів, як підозрював Семен,

²⁷ Чорний шлях – стародавній торгівельний шлях.

мала відношення велика шкіряна бутель з вином, що її, не намагаючись приховати від Мацейовського, передавали один одному жовніри. Не поділяли загальної атмосфери веселощів лише сам ротмістр, який їхав на чолі загону в супроводі Міхая, домініканець, а також Семен з Микитою, які тримались дещо осторонь. Сумним виглядав і сивий візничий, що керував запряженим паром коней возом із запасом провізії й амуніції. Що стосується останнього, візничий не намагався триматись осторонь. Навпаки, підганяв утомлених коней і проводжав жадібним поглядом бутель кожен раз, коли вона перекочувувала з одних рук у інші. Семен прослідкував за поглядом старого і вдоволено гмикнув, маючи на меті у майбутньому застосувати результати своїх спостережень на практиці. З власного досвіду знав, що люди, подібні до старого візника, добре проінформовані про все, що діялось при панському дворі. А інформація вкрай необхідна. Вони здолали добрячих три чверті шляху, а Семен досі не знав нічого про родину Сенявських, окрім того, що повідали йому тиждень тому захмелілі жовніри в прикордонному шинку. Помисливши, вирішив зачекати.

До темряви загін здолав не менше десяти верст і заглибився в непрохідні лісові нетрі. Спочатку Мацейовський мав на меті минути лісову гушавину й зупинитись на ночівлю, коли шлях знову вирине на відкриту місцину. Однак учорашній дощ, вологу якого висушили промені сонця в полі, тут додав подорожнім турбот. Великі калюжі вкривали окремі ділянки дороги й сильно уповільнили пересування, а двічі загін взагалі змушений був зупинятись, коли драгуни витягували з баговиння віз. Зрештою, візник отримав кілька ударів батоном Мацейовського і його обіцянку додати, якщо віз застрягне у баговинні ще раз. Утім, це не надто зарадило, тож, коли сонце почало хилитись на захід, загін перебував у густому лісі серед старезних грабів і кленів, чії крони щільно приховували світло, а стовбури були зеленими від моху. Швидкість пересування стала черепашачою, і, зрештою, Мацейовський дав команду зупинитись.

– Готувати табір для ночівлі, – роздратовано кинув він і полишив сідло першим, намагаючись розім'яти затерплі від довгої їзди ноги.

Сутінки насувались. Семен, залишивши на Микиту господарські справи, вирішив особисто перевірити периметр майбутнього табору. За давньою звичкою він ніколи не влаштовувався на ніч, не з'ясувавши напрямки ймовірного нападу і шляхи відходу. Він відійшов на сотню кроків у гушавину, минув невеличке болітце і видерся на порослий підліском пагорб. Результат розвідки оптимізму не додавав – якщо б гайдамаки захотіли підібратись до них непоміченими, зробити це було б зовсім неважко. Він хотів уже повертатись, коли зовсім поруч почув голоси. Намагаючись ступати нечутно, Паливода наблизився до тих, хто вів бесіду. Обережно виглянув з-поза грубого дубового стовбура й упізнав ротмістра і Міхая. Хотів вийти зі своєї схованки, проте вирішив хвилину зачекати. До цього спонукав різкий тон, яким велась бесіда. Говорив Міхай, збиваючись від хвилювання. Семен не почув його слів, зате добре зміг розчути відповідь Мацейовського:

– Це дурня, Міхаю! Ти нікуди не маєш їхати!

– Але чому? – не погоджувався Березовський.

– Тому що я так сказав. Скоро ніч, а місця! тут – сам знаєш...

– Мені байдуже, маю їхати.

– Ні! – знову заперечив Мацейовський. – Поїдемо разом. Ранком.

– Але я не можу, чорт забирай, і тобі про це відомо!

– Мені багато про що відомо, – похитав головою Мацейовський. – Маєш залишитися з нами до ранку!

Обличчя Міхая, ще більш бліде, ніж зазвичай, укривали краплини поту. Семену навіть здалось, що його трясло, немов у лихоманці.

– Я поїду! – вперто повторив Березовський.

Ротмістр спробував щось заперечити, але цієї миті Семен необережно наступив ногою на суху гілку, яка хруснула з гучністю пістолетного пострілу. Міхай відсахнувся, а в руках у Мацейовського з'явилась шабля.

– Хто тут? – злякано вигукнув він.

– Не надто гарна місцина для ночівлі, – сказав Паливода, з'являючись перед співрозмовниками. – Цей ліс здавна належить гайдамакам.

Мацейовський замість відповіді пильно поглянув на Міхая. Той знітився і промовчав.

– Міхай, раджу тобі йти відпочивати, – сказав він.

Міхай, знітившись, пішов у бік табору. Лише після цього ротмістр перевів погляд на Паливоду.

– Пане Ольховський, вважаєте, мені про цю обставину невідомо? – сказав сухо.

– Навряд.

– У такому разі що можете запропонувати?

– Хорошу нічну варту. Ми з моїм помічником бажаємо нести сторожу на рівні з вашими людьми.

Мацейовський дещо охолонув.

– Буду вдячний, – сказав зрештою. – Про час вашого чергування буде сповіщено пізніше.

Хитнувши головою на знак розуміння, Семен пішов. Про всяк випадок вирішив ранком розпитати у когось про Міхая, поведінка якого видавалась підозрілою.

Темрява згустилась неймовірно швидко. Після того як сонце упало за горизонт, крони дерев швидко розправились із залишками світла, тож досить скоро лише полум'я трьох багать і десятка смолоскипів освітлювали бівуак, на якому розташувались люди Мацейовського, мовчазний домініканець і Паливода з Пилипенком. Нехитру вечерю, яка складалася з кулешу, черствого хліба й овочів, було закінчено, і втомлені дорогою люди неквапно посмоктували люльки навколо вогнищ. Як часто буває, зав'язалась неквапна розмова. Семен, що лежав на імпровізованому лежку з купи торішнього листя й ведмежої шкіри, підклавши під голову сідло, слухав, як гудуть м'язи у втомленому тілі. Згадував підозрілу поведінку Березовського й намагався зрозуміти, що вона могла б означати. Зрештою, вирішив залишити це на ранок. Драгуни, повечерявши, ліниво судачили про гайдамаків і небезпеку, яку вони створюють для їхнього загону. Судячи із загального настрою, до небезпеки ніхто серйозно не ставився, і час від часу компанія біля вогнищ вибухала голосним реготом. Поступово сміх і розмови почали вщухати, полум'я пригасало, і скоро загін мав заглибитись у нічний відпочинок.

Пронизливе вовче виття пролунало саме тієї миті, коли Семен почав засинати. Лісовий хижак вив довго і моторошно, а коли, нарешті, замовк, йому у відповідь до круглого ока місяця полетіло виття десятка інших. Табір швидко прокидався, звівся на постелі й Паливода. Втім, його здивувало не так виття, як реакція на нього з боку жовнірів Мацейовського.

– Це вони! Знову вони! – заволав хтось у темряві.

– Диявольська пошесть!

І слідом за криками гулко вдарив мушкетний постріл. За ним ще один і ще. Скоро у таборі розпочався справжній переполох, який доповнювали налякані коні, що голосно іржали й намагалися позбавитись пут. Семен зрозумів, що надія заснути втрачена остаточно, й пішов розшукувати ротмістра.

Переполох закінчився так само раптово, як і розпочався. Мацейовський, виявивши непереічний талант організатора, припинив біганину табором, посилив караули і наказав усім вільним відпочивати. Про всяк випадок навколо табору розпалили ще кілька багать, вогонь у яких мали підтримувати охоронці. Однак багато хто в таборі не спав.

– Що відбувається, ротмістре? – запитав Семен у Мацейовського, коли біганина і постріли припинились.

– А ви не бачите? – похмуро відказав той. – Люди злякались.

– Вовків?

– Я не знаю, чорт забирай! – вилаявся ротмістр.

– Дивний переляк, як на мене, – похитав головою Семен. – Можливо, ваш отець Бенедикт зміг би їх заспокоїти словом і молитвою? До речі, де він? – Паливода раптом зрозумів, що не бачив домініканця від часу, коли загін зупинився для ночівлі.

– Я не бачив його, – знизав плечима Мацейовський. – Це має якесь значення?

– Поки не знаю, – відповів Семен. Він хотів щось додати, але цієї миті помітив Бенедикта, який вийшов з лісу і мовчки пройшов повз них. Не кажучи ні слова, зник в одному з наметів.

– Маю надію, тепер ви вдоволені? – роздратовано сказав Мацейовський і пішов геть. Семен, помисливши, вирішив і собі повертатись до лежанки. Вже засинав удруге за вечір, коли почув слова Пилипенка, який розташувався поруч:

– А чи не занадто ви боїтесь вовчого виття, панове? – запитав Микита, ні до кого не звертаючись.

Деякий час відповіді не було, і лише за хвилину один із жовнів вирішив порушити мовчанку.

– Ти багато чого не знаєш, хлопче, – сказав він. – У наших краях вовків давно немає. Тож...

– Тож це виття не Божого створіння, а диявольського виплодка! – перебив першого жовніра другий.

– Ви впевнені?

– Вони не дають нам спокою вже близько року, – жовнір вдарив у темряві кресалом і запалив люльку. – Трикляті вовкулаки. Загибло уже п'ятеро. Востаннє напали на самого пана старосту. Я думаю, лише втручання Святої Діви врятувало його того разу.

– А чому ж Свята Діва не допомогла Мареку і Кшисю? – запротестував перший з жовнів, який розпочав розмову. Погоджуючись із ним, загуділа більшість із присутніх біля вогнища.

– Про кого ти? – не зрозумів Микита.

– Про моїх побратимів, – відгукнувся драгун. – Вони супроводжували Сенявського в ту трикляту ніч. А зранку ми знайшли все, що від них залишилось!

Семен відчув, що сон долає його, незважаючи на цікавість. Зрештою, вирішив, що з нього досить. Повернувся на бік і за мить уже хропів сном праведника.

Розділ VIII



До ранку жодних несподіванок не відбулось. Стрілки годинника показували четверту по півночі, коли Паливода з Микитою, як і було домовлено, заступили на охорону табору. Пилипенко увесь час поривався розпочати розмову, але Семен наказав йому мовчати.

– Потрібна тиша, ранком усе розповіси, – кинув коротко.

Микиті не залишилось нічого іншого, як підкоритись. Вони до самого сходу сонця вдивлялися в лісові хащі, у які полум'я багать жбурляло непевні промені світла, вслухались у нічний гомін лісу. Коли загін прокинувся й після короткого сніданку вирушив у дорогу, виявилось, що присутні не всі. Зник Михай Березовський. Семен, за своєю звичкою занотовуючи події учорашнього дня у записник, вирішив відзначити цей факт особливо. Тут крилась таємниця. Михай ще під час розмови з Мацейовським поривався кудись їхати. Незважаючи на ризик опинитись на самоті у лісі, про який йшла недобра слава. Мацейовський, почувши звістку про його зникнення, лише коротко вилаявся і дав команду вирушати.

Стежка, витоптана серед гущавини лісу, йшла то вгору, то вниз, робила безліч поворотів. Птаство десь під кронами велетів-дубів розпочало свій різноголосий спів, а прохолодне лісове повітря було сповнене пахощами грибів і прілого листя. Семен з Микитою їхали поряд.

– Це був лікантроп! – без вступів видихнув Микита. – Я про вбивство Сенявського.

Семен похитав головою.

– От що, голубе, розкладемо усе по полицях. Чому ти так вважаєш?

– Драгуни оповідали. За наказом Сенявського у його землях усіх вовків вибито.

– Можливо, прийшли інші? – поглянув на помічника Паливода.

– Можливо. Але всі тут надто налякані. Цьому має бути причина. Адже ти не будеш сперечатись, що три десятки озброєних жовнірів не злякаються звичайних вовків? Але це ще не все.

– Щось іще?

Микита зітхнув.

– Я був там уранці.

– Де? – не зрозумів Паливода.

– Там, звідкіля ми чули виття.

– І що?

– Там не було вовчих слідів. Лише сліди людини. Або створіння у людському взутті.

– Ти впевнений?

– Як у тому, що розмовляю з тобою, ясний пане!

Семен помислив. У словах Микити був сенс. Тож настав час з'ясувати, хто ці загадкові вовкулаки, яких Пилипенко з виглядом знавця волів іменував лікантропами.

– Добре. Розкажи мені про них. Чесно кажучи, не чув нічого, окрім назви й якихось жахливих оповідань. Не рахуючи твоїх гравюр, звичайно.

Микита замахав головою з виглядом професора, що мав розпочати доповідь на кафедрі.

– Що ж. Це вельми цікаві істоти, – розпочав він свою довгу промову. – Уперше про них згадували у своїх книжках ще грецькі автори. Потім римляни. Однак насправді глибокі дослідження розпочались у Європі усього кілька століть тому.

– Глибокі дослідження? У Європі? – Семен саркастично посміхнувся.

– Саме так! – з виглядом знавця підтвердив Микита. – І маю сказати, що мені не зрозумілий твій сарказм.

– Справді? – Паливода зітхнув. – Але він доречний. Кілька сторіч тому Європа, якщо й могла досліджувати, то хіба залишки своїх поселень, над якими царювала чума.

– І незважаючи на це, я наголошую. Вовкулаків досліджували. Існує велика кількість творів. І коли ясний пан зволить приховати свій сарказм, я зможу по пам'яті переказати зміст деяких з них.

– Я жартую, друже, – примирливо сказав Семен. – Розповідай.

– Отож, – Пилипенко відкашлявся, – лікантропи, яких дехто іменує перевертнями, або вервольфами, з'явилися у той час, коли Бог створив людину. Принаймні існує думка, що вони є нащадками дітей Ліліт – першої дружини Адама, що її було вигнано з Едему. Як віщує легенда, Ліліт мала чотирьох дітей, які були віддані на виховання звірам – тигру, ведмедю, змії та вовку. На виховання до вовка потрапила донька Ліліт на ім'я Еноя. Саме вона й стала предком усіх перевертнів, що чигають на свою здобич у нічних хащах під час повного місяця.

– Цікаво. Ніколи не чув про цю твою Ліліт, – здивувався Семен.

– Ти, ясний пане, багато про що не чув, – відмахнувся Микита і продовжив: – Лікантроп – це зло в чистому вигляді. Велетенській звір із розумом людини, метою якого є лише одна дія – убивство. Він очікує на свою жертву терпляче, а убиває жорстоко. Він терзає плоть жертви, як справжній вовк, а вистерігає її, як наділена розумом людина. Виникає питання: звідки ж узялось це породження темряви?

– Звісно, виникає.

– А постало воно від прокляття! Той, хто продав душу дияволу й отримав від нього мазь для перетворення, приречений довіку блукати ночами в пошуках кривавої жертви. Удень він схожий на звичайну людину, хоча й повністю не може приховати своєї суті. Уночі ж диявольський хист лікантропа дозволяє йому перевертати шкіру, яка удень росте шерстю всередину. І стає схожим на велетенського вовка. Існує задокументоване свідчення очевидців на процесі над перевертнем, який проходив у Франції 1549 року. Перевертнем виявилась жінка, яку пізніше почали кликати лугару. Свідок під присягою заявляв, що під час полювання в лісі на нього напав велетенський вовк. Незважаючи на те, що його було поранено, свідок спромігся вистрілити з мушкета й влучити в лапу звіра. Мушкетна куля, хоча й зроблена зі звичайного свинцю, нашкодила пекельному звіру. Вона відірвала йому одну з передніх лап, після чого вовк утік. Повернувшись додому з трофеєм, наш мисливець був вельми здивований. У його мисливській сумці замість вовчої лапи лежала жіноча рука! Ще одне здивування очікувало на нього в кімнаті дружини. Жінка, з якою він прожив багато років у шлюбі, стікала кров'ю, і в неї недоставало кисті правої руки! – Микита тріумфував так, ніби це він особисто відстрелив лапу породженню диявола.

– Іноді жінки можуть піднести нам такі сюрпризи, мій друже, що твоя історія здаватиметься дитячою казкою, – Семен не зміг відмовити собі в тому, щоб підкинути шпильку. Однак Микита не звернув уваги. Зачепивши улюблену тему, він відчув справжнє натхнення:

– Узагалі в книжках тему лікантропів намагались розкрити багато сторіч тому. Хоча це були скоріше художні твори, у яких перевертні часто виступали у якості позитивних персонажів, – виголошував він з поважним виглядом. – У скандинавських сагах, бретонському епосі й віршах французьких трубадурів ми бачимо сильних і справедливих людей, яких злі чари при-

мушують приймати образ вовка. Більш науковий підхід до проблеми з'явився не так давно. Найбільш яскравими є дослідження німецького лікаря й астролога Каспара Пейцера.

– Ніколи не чув, – похитав головою Семен. – Про що там йдеться?

– У своїх працях його превелебність досить прискіпливо досліджував тему лікантропії²⁸ й дійшов висновку, що вона є наслідком чаклунства й угоди з дияволом! – продовжував сипати фактами Пилипенко.

– Хто б сперечався.

– Не він один, ясний пане. Подібної думки дотримувались швед Олаф Магнус і француз Гійом Брабантський. А пізніше голландський лікар і відомий знавець окультизму Йоганн Веер. Усі вони вважали, що лікантропія є прямим наслідком діяльності нечистої сили. Що ж до самого лікантропа, його убити можна, але надзвичайно важко. Описані випадки, коли кулі й клинки просто відскакували від шкіри лікантропа, не завдаючи йому ніякої шкоди. Існує лише один перевірений засіб.

– Срібна куля? – запитав Семен, відверто нудьгуючи.

– Саме вона. Можливо, допоможе обезголовлювання, проте особисто я не уявляю, як можна перемогти лікантропа за допомогою холодної зброї. Ці істоти надзвичайно сильні, швидкі й кровожерливі. І ще...

Семен вирішив, що з нього досить.

– Дякую, Микито, – сказав він. – Мені потрібно обдумати усе почуте.

– Але...

– Мені справді дуже цікаво було дізнатись про праці усіх цих шановних людей, проте не варто заглиблюватись у версію надто глибоко. Так легко піти хибним слідом, мій друже.

Микита ображено засопів і замовк. Загін ротмістра Мацейовського нарешті залишив позаду лісову частину шляху і виїхав у поле, де одразу ж потрапив під промені палючого сонця. Семен дещо відстав від решти супутників і заглибився в думки. Він і справді почув від Микити багато нового для себе про містичних перевертнів, проте вирішив не робити передчасних висновків. Натомість спробував перевести думки у менш практичне русло.

Природа буяла сотнями відтінків зелені. Дике Поле з його небезпекою від татар і різномасних здобичників без роду й племені залишилось позаду. Зараз вони простували Брацлавщиною до жаданого усіма Меджибожа, де перебував Адам Ієронім Сенявський, а на Семена і Микиту очікувала важка й небезпечна робота. Згідно з розрахунками Семена, до мети подорожі залишалось не більше двадцяти миль. Семен незчувся, як його обступили спогади. Спогади про роки, що їх залишив позаду так, як зараз залишав за плечима довгі версти шляху. Як же все починалось?

²⁸ Лікантропія (грецьк.) – міфічна здатність перетворення людини на вовка.

Розділ ІХ



Минуло п'ятнадцять років від пори, коли Семен Ольховський, покинувши батьківський дім, почав здобувати кусень хліба у дещо незвичний для своїх часів спосіб. Хоча, слід зауважити, на початку кар'єри молодий пан Ольховський йшов традиційним для багатьох сучасників шляхом. Старий Петро Ольховський, яскравий представник православної околичної шляхти²⁹ з провінційної Теробовлі, зміг дати єдиному сину добру освіту. Для здобуття останньої того було відправлено у київську бурсу, де Семен, подібно до десятків інших козацьких і шляхетських дітей, мав гризти граніт науки. А коли тому виповнилось вісімнадцять, звелів, як було заведено, забути дурню, що читав її молодий Ольховський у церковних книжках. Натомість дав у руки свою стару шаблю в потертих піхвах і мовив:

²⁹ Околична шляхта – у Речі Посполитій XVII – сторіччя соціальна група привілейованого дворянства, що втратило власні статки й земельні маєтки, і жило головним чином з військової служби при більш заможній частині нобілітету.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.